

У НОМЕРІ:

ПО СЛІДАХ ОРХУСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

- С. Кравченко.**
Орхуська Конвенція ратифікована — що далі? _____ **5**
Програма громадських екологічних організацій України
щодо реалізації Орхуської Конвенції та законів України
з охорони навколишнього природного середовища. _____ **6**
Проект програми для НУО. _____ **9**
Етильований бензин — проблеми, наслідки, заходи. _____ **9**

СПРАВИ: ЕКОЛОГО-ПРАВОВА ПРАКТИКА

- Д. Скрильніков.**
Три уроки однієї справи. _____ **11**
Т. Царан.
Судовий захист права на інформацію —
прецедент створено? _____ **17**
Н. Казакова, Т. Будякова.
Про долю одного “музейного експонату”... _____ **20**

ГУТА: З ДОСВІГУ ЗАРУБІЖНИХ КОЛЕГ

- Д. Бонайн.**
Право на обращение в суд. (на рос. мові) _____ **24**

КОНСУЛЬТАЦІЇ: ВІДПОВІДАЄМО НА ЗАПИТАННЯ

- З. Козак, Я. Остапик**
Громадська приймальня _____ **33**

ЗАКОНОДАВСТВО: ЗМІНИ, АНАЛІЗ, КОМЕНТАРІ, ПРОЕКТИ

- Постанова КМУ від 1 жовтня 1999 р. № 1825
”Про затвердження Програми поетапного
припинення використання етильованого бензину
в Україні“ _____ **34**

- Д. Скрильніков.**
Концепція Нормативного акту про участь
громадськості у прийнятті екологічно
значимих рішень. _____ **43**

- І. Тустановська.**
Проект Закону України ”Про участь громадськості
у прийнятті екологічно-значимих рішень“ . _____ **44**

ПУБЛІКАЦІЇ

- Видання БФ “Екоправо-Львів“ _____ **46**

© ВІСНИК ЕКОЛОГІЧНОЇ АДВОКАТУРИ
№11 (осінь-зима) 2000 р.

Наш колектив:

С. Кравченко, д.ю.н., професор,
академік УЕАН
І. Тустановська, к.ю.н.
Д. Скрильніков
З. Козак, к.ю.н.
Я. Остапик
Т. Будякова
І. Василяк
І. Момот
Т. Царан

Редактор: Т. Царан
Фото на обкладинці Юрія Моцара.

Додрукарська підготовка ПП “НОРМА”,
м. Львів, тел. (0322) 355829

Вісник видано в рамках проекту Центр громадської
екологічної адвокатури між Екоправо-Львів та АВА/
СЕЕЛІ за підтримки USAID

При передруку матеріалів посилання на джерело є
обов'язковим.

КОНТАКТНА ІНФОРМАЦІЯ:

Благодійний Фонд Екоправо-Львів

79000, м. Львів, вул. Крушельницької 2
тел./факс: (0322) 971446,
тел.: (0322) 722746,

e-mail: epac@icmp.lviv.ua,
<http://www.ecopravo.lviv.ua>

Шановні читачі,

Пам'ятаєте перший номер цього Вісника, який побачив світ влітку 1995 року? Далекий від досконалості, він був для нас чи не найскладнішим і найвідповідальнішим. Як і з чого почати? Якою буде наша аудиторія і що може зацікавити її у Віснику? — подібні питання постали тоді перед нами і лишаються актуальними дотепер. У березні цього року Екоправо-Львів виповнилося п'ять років — за цей час зросли темп і насиченість нашої роботи, широта світогляду і мислення, рівень професіоналізму і досвід у взаємодії з громадськістю та державними органами. Зрозуміло, якісних змін потребує і Вісник. Тож давайте поговоримо про його зміст (ми взагалі сподіваємося на більш регулярне спілкування і, так би мовити, надійний «зворотній зв'язок», а тому будемо раді вашим критичним зауваженням і конструктивним пропозиціям).

Юридична допомога у сфері екологічного права була і залишається нашим пріоритетним напрямком, і ЕКОЛОГО-ПРАВОВА ПРАКТИКА від початку зайняла у Віснику належне місце. Тож, ми продовжимо її, мабуть, у більш мажорному настрої. Практика є практикою, а успішні приклади — особливо важливі, бо свідчать про можливість змін на краще.

У рубриці ГУТА ми публікуватимемо дослідження наших зарубіжних колег — юристів-екологів. Назва рубрики є символічною для Екоправо: у 1995 році в селищі Гута Івано-Франківської області ми організували і провели першу міжнародну конференцію громадських юристів екологів, яка виявилася дуже цікавою і корисною для учасників. Її стали проводити щорічно в різних країнах. А в 1999 році Гуту (умовне ім'я, дане конференції) знову вітала Україна.

Сторінка ПУБЛІКАЦІЇ у даному номері торкається тільки видань, здійснених Екоправо-Львів. А в майбутньому ми інформуватимемо про еколого-правову літературу, яку можна отримати в Екоправо-Львів, адже за п'ять років нам вдалося зібрати досить ґрунтовну бібліотеку.

Й надалі актуальною залишається рубрика, присвячена екологічному та суміжному з ним законодавству. Хоча ситуація нині дещо інша, ніж п'ять років тому, і завдяки Інтернету численні користувачі отримали доступ до електронних джерел інформації, ми сподіваємося, що розділ ЗАКОНОДАВСТВО із аналізом окремих змін у цій галузі буде корисним. Крім того, у розділі КОНСУЛЬТАЦІЇ юристи Екоправо-Львів будуть відповідати на окремі еколого-правові питання читачів.

На порозі — нове тисячоліття — подія, поруч з якою усі решта, на жаль, втрачають свою вагомість і новизну. Нас зачаровує магічне число 2000, яке прирікає бурхливе ХХ сторіччя, а з ним і цілу епоху, безповоротно перетворитися на історію... Хотілося б побажати усім любові і злагоди на цій невимовно-прекрасній і такій зворушливо-беззахисній планеті — Земля.

6 липня 1999 року Україна ратифікувала Орхуську Конвенцію — «лід зрушився», можна почитати на лаврах? Ні, Конвенція — це прекрасний документ, декларація екологічних прав, яка може так і залишитися на папері, якщо громадськість не буде активно її використовувати.

ПО СЛІДАХ ОРХУСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

С. Кравченко,

президент БФ «Екоправо-Львів», професор факультету міжнародних відносин Львівського національного університету ім. Ів. Франка.

ОРХУСЬКА КОНВЕНЦІЯ РАТИФІКОВАНА — ЩО ДАЛІ?

Ратифікація Україною Орхуської Конвенції «Про доступ до інформації, участь громадськості в прийнятті рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» — видатна подія в житті екологів, громадян та громадських організацій, оскільки Конвенція закріплює основні фундаментальні права: право знати, брати участь та захищати свої інтереси в суді. Вона надає у руки громадян надійні інструменти, які дозволяють захищати довкілля і одночасно сприяють побудові відкритого демократичного суспільства.

Україна стала другою, після Молдови, європейською державою, яка ратифікувала Орхуську Конвенцію. Зрозуміло, Молдова зробила це першою не лише завдяки потужному екологічному рухові та НУО, своїм висококваліфікованим і авторитетним представникам зелених в Парламенті і уряді, але й тому, що перша нарада країн, які підписали Орхуську Конвенцію, відбулася в квітні саме в Молдові. На сьогодні до Конвенції приєднались Туркменістан та Македонія.

У тому, що Україна стала другою, є заслуга Комітету екологічної політики Верховної Ради та громадськості, які спільними зусиллями форсували цей процес. Орхуська Конвенція з самого початку стала спільним «творінням» урядів та неурядових організацій: її проект обговорювався з участю Коаліції НУО; громадсь-

кість брала участь в IV Міністерській конференції «Навколишнє середовище для Європи», в лобюванні підписання та ратифікації Конвенції.

Серія регіональних семінарів з роз'яснення громадськості положень Конвенції була проведена мережею Екоправо. Вони охопили практично усі регіони України, громадськість була проінформована і мала можливість висловити свою думку та почути кваліфікованих експертів.

Обговорення Конвенції і підготовка її ратифікації завершилися відкритими парламентськими слуханнями, організованими Комітетом екологічної політики Верховної Ради України та програмою TACIS «Підвищення інформованості населення з питань навколишнього середовища» за участю зацікавленої громадськості, Міністра охорони навколишнього середовища п. В. Шевчука, представників Мінекобезпеки та інших урядових структур, вчених, українських та зарубіжних експертів, представників засобів масової інформації та міжнародних організацій. Великий зал Києво-Могилянської Академії, де проводилися слухання, дозволив вмістити всіх бажаючих.

Загальний висновок слухань, зроблений експертною групою на основі аналізу Конституції та діючого законодавства: Україна готова до ратифікації Конвенції, оскільки ані основний закон, ані інші законодавчі акти їй не суперечать. Воче-

Осінь-зима 1999

ПО СПІДАХ ОРХУСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

видь, у законодавство необхідно внести деякі зміни для імплементації (застосування) Конвенції.

Відкриті парламентські слухання, а також позитивний висновок експертів, разом з продуктивним обговоренням за участю громадськості безумовно сприяли ратифікації Конвенції, створили необхідну атмосферу. Слід віддати належне також голові комітету екологічної політики — п.Ю.Самойленку, який твердо тримав курс на ратифікацію.

Допомогла і брошура «Ратифікація Орхуської Конвенції», підготовлена до видання «Зеленим досьє» за підтримки Центральної та Східно-Європейської Правової Ініціативи Американської Асоціації Юристів. Вона була дуже вчасною (депутати отримали її саме в день ратифікації), містила необхідні ілюстровані, доступно викладені матеріали з акцентом на найбільш важливих аспектах Конвенції.

Чи можемо ми використовувати Конвенцію вже сьогодні? Адже для її вступу в силу необхідно, щоб вона була ратифікована 16 країнами.

Так, ми можемо і маємо використовувати принципи Конвенції вже сьогодні, не чекаючи її вступу в силу. Ми також повинні докласти зусиль до вдосконалення діючого українського законодавства для його подальшої гармонізації з Конвенцією і створення необхідних механізмів реалізації її положень.

Не менш важливим є активне використання наданих нам екологічних прав (і, до речі, більшість з них міститься в діючих законах), створення прецедентів отримання необхідної інформації, участі в прийнятті рішень, що можуть негативно вплинути на стан довкілля та здоров'я населення, звернення до адміністративних органів і до суду за захистом своїх прав. Отже — до роботи!

ПРОЕКТ ПРОГРАМИ ДЛЯ НУО

Програма громадських екологічних організацій України щодо реалізації Орхуської конвенції та законів України з охорони навколишнього природного середовища.

Програма спрямована на поліпшення стану навколишнього природного середовища, та удосконалення правозахисної діяльності НУО щодо прав громадян та на безпечне життя, здорове довкілля, на відшкодування завданої порушенням цих прав шкоди через реалізацію чинних законів України і з метою підготовки проведення неурядовими громадськими екологічними організаціями спеціальної сесії по захисту екологічних прав громадян на міжнародній конференції, що відбудеться в 2002 році.

Мережа еколого-правових організацій «ЕКОПРАВО», яка разом з іншими громадськими екологічними організаціями України, такими як: «Зелений світ», «Грінпіс-Україна», «Молодіжна екологічна ліга», «Екоцентр», «Зелене досьє», «Мама-86», інших організацій і за підтримки європейських і американських фондів та програм, приймали участь в підготовці та прийнятті Орхуської Конвенції «Про доступ до інформації, участь громадськості в прийнятті рішень і доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього

середовища». Підписання і ратифікація цієї Конвенції урядом і парламентом України відкриває нові можливості для активізації діяльності громадського екологічного руху на Україні. Сьогодні Україна, хоч і має доволі демократичні закони щодо охорони навколишнього природного середовища, але ще далеко відстає від демократичних країн Європи та світу щодо стану навколишнього природного середовища і стану дотримання

екологічних прав громадян. Тому програма спрямована саме на реалізацію цих законів.

Громадські організації, що приймуть участь в реалізації цієї програми, будуть спрямовувати свою діяльність на реалізацію екологічних прав громадян та поліпшення стану навколишнього середовища через застосування та реалізацію екологічного законодавства України.

Планується, що програма матиме наступні напрямки діяльності:

- ➔ **«Закони діють»** — стосується конкретних юридичних справ про захист прав на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.
- ➔ **«Змінимо закони на краще»** — включає в себе пропозиції громадських організацій щодо природоохоронного законодавства України, виходячи з аналізу практики їх застосування під час реалізації першого розділу програми.
- ➔ **«Знати свої екологічні права — це не право, а обов'язок»** (або «Знати свої екологічні права — громадянський обов'язок кожного») — розділ спрямований на інформування громадян і громадських екологічних організацій про їх права шляхом проведення семінарів, конференцій, зустрічей за «круглими столами», а також через засоби масової інформації (газети, телебачення, електронні мережі, Інтернет).
- ➔ **Видання посібника.** Пропонуються наступні варіанти:
 - 1) «Імплементация Орхуської Конвенції в Україні та роз'яснення її значення громадянам і громадським організаціям»
 - 2) «Роль Орхуської Конвенції в становленні громадянського суспільства»;
 - 3) «Орхуська конвенція і громадянське суспільство в Україні» на підставі практики організацій учасників програми.
- ➔ **«Екологічні права громадян Європи».** Цей блок буде спрямований на інформування європейської громадськості про діяльність громадських екологічних організацій по застосуванню і дії законів України та принципів Орхуської Конвенції при підготовці до участі у Європейській конференції

2002 року в Києві, де будуть представлені результати цієї програми і плани на майбутнє.

Підготовка та видання, на підставі програми, брошури до конференції 2002 року «Принципи Орхуської Конвенції після двох років» (Ваші пропозиції).

До участі в підготовці та реалізації цієї програми запрошуються всі громадські організації, які в своїй діяльності застосовують екологічне законодавство для захисту екологічних прав громадян і громадських організацій і для поліпшення стану навколишнього природного середовища.

Наступні кроки після того, як Ви отримали це повідомлення:

- 1) Ознайомившись з цією інформацією, Ви можете прийняти наступні для себе рішення:
 - не звертати уваги;
 - прийняти до уваги;
 - поінформувати нашу організацію та інші організації, які побажають прийняти участь в цій програмі, виказати своє бажання лише отримувати інформацію про хід виконання програми;
 - зробити пропозиції до програми і не приймати в ній участі;
 - зробити свої пропозиції і приймати участь в реалізації програми;
- 2) Ініціатива заохочується. Всі пропозиції від організацій, які будуть запропоновані, обговорюються учасниками і приєднуються до програми, незалежно від часу, коли вони це зроблять, але не пізніше 01.06.2002 року.
- 3) Дана програма не є окремою, а є тільки часткою всієї цієї роботи, яку будуть робити інші громадські екологічні організації на протязі двох років до форуму НУО в Києві у 2002 році.
- 4) Письмові відгуки надсилайте до мережі «ЕКОПРАВО» (будь-якої організації, яка вам до вподоби).

«ЕкоПраво-Харків»
e-mail:
xleco@online.kharkov.ua
Пошта: 61202, Харків,
а/с 2050

«ЕкоПраво-Київ»
e-mail:
ecolaw@ecop.relc.com
Пошта: 04119, Київ,
а/с 875

«Екоправо-Львів»
e-mail:
epac@icmp.lviv.ua
Пошта: 74000, Львів,
Крушельницької, 2

- 5) Подальша інформація стосовно програми буде розсилатися по електронній пошті тим, від кого були отримані відгуки і пропозиції.
- 6) Також просимо надсилати пропозиції стосовно координації роботи громадських організацій в рамках програми.
- 7) Всі пропозиції (письмові, електронною поштою) будуть зібрані та надіслані всім учасникам програми для погодження.

ВИКОРИСТАННЯ ЕТИЛОВАНОГО БЕНЗИНУ І ВПЛИВ НА ДОВКІЛЛЯ

На IV Конференції міністрів «Довкілля для Європи» (Орхус, Данія, червень 1998 рік) був відкритий для підписання Протокол про важкі метали (до Конвенції 1979 року про транскордонне забруднення повітря на великі відстані). Була також підписана Декларація про поступове припинення додавання свинцю у бензин та схвалена стратегія поступового припинення використання етилоvanого бензину.

Ціль протоколу полягає в тому, аби обмежити спричинені діяльністю людини викиди важких металів, котрі піддаються трансграничному переносу на великі відстані. За допомогою Протоколу буде створено структуру для розробки національних законодавств у цій сфері. Максимальна загроза довкіллю та здоров'ю людини пов'язана із ртуттю, кадмієм та свинцем.

Основні обов'язки сторін, що містяться у протоколі, передбачають прийняття широкого кола заходів, які мають на меті обмежити забруднення повітря важкими металами. Так, країни мають зменшити свої викиди до рівня нижче 1990 року. Для нових та існуючих промислових та енергетичних джерел будуть встановлені граничні значення викидів.

В Орхусі свої підписи під Протоколом поставили 33 країни, і серед них — Україна. На виконання цих зобов'язань 1 жовтня 1999 року Кабінет Міністрів України затвердив Програму поетапного припинення використання етилоvanого бензину в Україні, з якою ми вам пропонуємо ознайомитись у розділі «Законодавство».

Позиції підприємців з приводу вказаної постанови представлено у газеті «Бізнес» — стаття «Життя без свинцю» (№ 42, 18 жовтня 1999 року).

Далі ми наводимо деякі довідкові дані з Основного звіту Робочої Групи ООН/ЄЕК по припиненню використання свинцю в бензині в Європі, які наочно вказують на небезпеку етилоvanого бензину.

Свинець у формі тетра-етил свинцю і тетра-метил свинцю використовується в багатьох країнах в якості добавки до бензину. Це — найдешевший спосіб збільшити октанове число бензину, щоб задовольнити вимоги автотранспорту. Вихлопні гази від двигунів розповсюджують компоненти свинцю у довкілля і, таким чином, збільшують концентрацію свинцю в повітрі, ґрунті та воді. Одночасно свинець проникає в тіло людини крізь дихальні шляхи і, в меншій мірі, крізь кров і воду, збільшуючи таким чином рівень свинцю у крові. Більше того, маленькі діти часто ризикують отруїтися свинцем через пил і землю, що потрапляють у їх органи травлення.

Виділення свинцю

Близько 75% свинцю, доданого до етилоvanого бензину, викидається через вихлопну трубу, і лишень мала частка залишається у мастилi і вихлопній системі. Свинець повільно проникає у ґрунтові води і нижні шари ґрунту. Таким чином, атмосферний викид свинцю збільшує, головним чином, концентрацію свинцю у повітрі, у верхньому шарі ґрунту та воді.

Дослідження показують, що атмосферний викид свинцю, з концентрацією в 1 мкг/м^3 може збільшити вміст свинцю у крові з 2,5 до 5,3 мкг/дл. А вміст свинцю в крові дітей на рівні 10 мкг/дл вже є підставою для занепокоєння.

Для довідки:

Всесвітня організація охорони здоров'я визначила величину концентрації свинцю в межах 0,5 – 1,0 мкг/м³; у 1985 році Європейський Союз встановив гранично допустиму величину на рівні 2 мкг/м³

ВПЛИВ НА ЗДОРОВ'Я

Діти

Свинець — один з найнебезпечніших важких металів і відомий нейротоксин, який серйозно впливає на розвиток нервової системи дитини. Свинець накопичується в кістках і поступово проникає в кров. Чим більший вміст свинцю в тілі людини, тим вищий ступінь пошкодження церебральних клітин. Особливо чутливими до викидів свинцю є діти, оскільки їх нервова система остаточно не сформована.

Виділення свинцю може негативно вплинути на слух дитини, її здатність читати, концентрувати увагу, вчитися (вплив на інтелектуальний рівень дітей відслідковується за тестами інтелектуального розвитку). Як результат впливу свинцю виникає і підвищене збудження психіки дитини.

Особливо піддаються впливу виділень свинцю малюки, ковтаючи його з пилом і землею. А загалом ризик негативного впливу викидів свинцю на здоров'я дітей є значно більший за рядом причин: джерела виділення, шляхи попадання в організм, ступінь поглинання та імунітету, інше. Діти із сімей з низьким рівнем доходу можуть стати особливою групою ризику через погане харчування, яке, в свою чергу, може викликати свинцеву інтоксикацію.

Ембріональний період

Вплив свинцю на ембріони може викликати викидень, передчасні пологи і навіть зменшення ваги новонародженого, збільшення смертності серед новонароджених. Передчасні пологи і зниження ваги новонароджених, в свою чергу, потенційно пов'язані із зниженням показника інтелектуального розвитку та іншими проблемами розвитку.

Дорослі

Вплив свинцю у дорослих викликає підвищення кров'яного тиску, різноманітні нервові розлади, розлад нирок. Із впливом свинцю пов'язують також численні серцево-судинні захворювання, навіть інфаркт та раптову смерть. Більше того, вплив свинцю може збільшити ризик раку і ушкодження нирок.

З повним текстом Звіту та іншими матеріалами можна ознайомитись в бібліотеці БФ Екоправо-Львів

Право на інформацію

Право на екологічну інформацію — одна із засад справжньої демократії. Це зрозуміло і природньо, адже інформація є необхідною підставою для прийняття виважених рішень щодо навколишнього середовища і стимулом подальших дій. Екологічне законодавство визнає це право. Більше того, право вільного доступу до інформації про стан довкілля гарантується Конституцією України, тобто на найвищому законодавчому рівні. На практиці ж існує безліч проблем, пов'язаних з реалізацією цього права. Проте сьогодні ми говоримо про позитивні приклади — як можна і потрібно діяти.

**СПРАВИ:
ЕКОЛОГО-
ПРАВОВА
ПРАКТИКА**

Д. Скрильніков

ТРИ УРОКИ ОДНІЄЇ СПРАВИ

Урок 1: читайте між рядків

Все почалось у квітні 1997 з повідомлення в «Урядовому кур'єрі», що українсько-американське СП Бориславська нафтова компанія (надалі — БНК) планує розпочати освоєння Стинавського нафтового родовища, що на Прикарпатті. Родовище знаходиться в межах другої санітарної зони охорони Стрийського водозабору. Через це усі попередні спроби дістатися до нафти були відхилені, адже будь-яка аварія на родовищі призвела б до непоправного лиха. Можливі наслідки — забруднення довкілля і тривале позбавлення питної води населення Львова, Дрогобича, Стрия, Стебника, Борислава, Трускавця.

Інформація в газеті подавалась з позитивним відтінком, однак нас вона насторожила. Для експлуатації родовища недостатньо отримати ліцензію — необхідно провести відповідну державну екологічну експертизу, отримати гірничий відвід... Це тривала процедура, проте в статті зазначалось: «Освоєння родовища розпочнеться у квітні, а вже через 4 – 5 місяців з нафтоносних горизонтів ... на поверхню має потекти нафтова ріка.» Як з'ясувалось згодом, ані екологічної експертизи, ані отримання відводу на той час не було (та й досі нема).

Осінь-зима 1999

Зрозуміло, що розробка Стинавського нафтового родовища може мати значний негативний вплив на довкілля, але для підтвердження цього факту газетної статті замало — необхідно отримати офіційну інформацію у відповідних органах...

Урок 2: «четверта» влада має вплив!

В липні 1997 ми попросили Львівську обласну державну адміністрацію пояснити, на якій підставі вони звернулись до Кабінету Міністрів з ініціативою скасувати розпорядження Ради Міністрів УРСР від 6 червня 1972 року (дане розпорядження забороняло буріння нових розвідувальних та експлуатаційних свердловин в межах уточненої другої зони санітарної охорони водозабору підземних вод Стрийського родовища).

Відповідь у встановлений законом місячний строк ми не отримали. Ми оскаржили ненадання інформації до Президента України, однак і від нього не було ніякої реакції.

Після закінчення строку, встановленого законодавством для відповіді, ми вирішили звернутись до суду. Підготували проект позову, інші матеріали. В інтерв'ю для газети «Поступ» ми розповіли про

труднощі, які виникають при зборі інформації щодо розробки нафтового родовища, і нашу готовність звернутись до суду за захистом права на інформацію. За кілька днів у «Поступі» з'явилась відповідна стаття з гучною назвою «СУДОВА ДУЕЛЬ ЕКОЛОГІВ І ЧИНОВНИКІВ: Облдержадміністрацію звинувачують у приховуванні інформації про загрозу мешканцям Львівщини». Майже одразу після публікації (коли вже готувалися останні матеріали до суду), ми отримали відповідь, на яку чекали близько 8 місяців. Очевидно, газетна стаття нагадала чиновникам про обов'язок своєчасно надавати інформацію. Цього разу ми не доводили справу до суду, хоча, відповідно до законодавства України, несвоєчасне надання інформації також є порушенням.

Урок 3: наше право нічого не вартує, якщо ми не готові за нього боротись!

Один з першочергових запитів ми направляли до Державного комітету України по геології і використанню надр (надалі — Геолком). Нас цікавило, кому, коли, на яких підставах видано ліцензію на експлуатацію Стинавського нафтового родовища, які заходи плануються для забезпечення екологічної безпеки (якщо така ліцензія надавалась), а також копії відповідних документів, зокрема — ліцензії та ліцензійної угоди.

Геолком величю «тримав паузу»; зрештою деякі запити частково і неповно задовольнив; інші ж так і залишив без відповіді. Ми вирішили не марнувати час на одностороннє листування і відстояти своє право на інформацію в суді. Оскільки спір у справі виник між юридичними особами, позов необхідно було подавати до арбітражного суду (в даній ситуації — до Вищого арбітражного суду України). Діючий Арбітражний процесу-

альний кодекс не визначає чітко, чи потрібне досудове врегулювання такого роду спорів. Аби усунути таку можливість відмови ми надіслали претензію голові Геолкому і ще раз запропонували надати інформацію без звернення до суду. Тоді ж, в грудні 1998 року, ми отримали відповідь, де, «в доповнення до листа №05-10/91 від 26.06.97 р.», знову була надана лише частина інформації. Геолком не заперечував наявність інформації, але відсилав за нею до інших органів. Останні такої інформації не мали, адже відповідно до Порядку надання спеціальних дозволів (ліцензій) на користування надрами, ліцензія готується у двох примірниках, один з яких передається отримувачу, а другий разом з відповідними документами зберігається в Держкомгеології.

Альтернативи не залишилося — ми змушені були подати позов до Вищого арбітражного суду України. Однак з першого разу нам було відмовлено в прийнятті позовної заяви, як зазначалось в Ухвалі, на тій підставі, що «даний спір віднесено законодавством до категорії справ, які згідно п.1 ст 62 Арбітражного процесуального кодексу України не підлягають розгляду в арбітражних судах України». (В Законі України «Про інформацію» вказується на право запитувача оскаржити відмову у наданні інформації до суду, але чітко не зазначено до якого).

Отримавши відмову, ми вирішили йти до кінця, адже така проблема могла виникнути і у інших громадських організацій. Без практичного застосування норм законодавства неможливо виявити досконалість законодавства та розрив між задекларованим на папері правом та його реалізацією на практиці. За обставин, що склалися, суди загальної юрисдикції відмовляли би на тій підставі, що

спір між юридичними особами підвідомчий арбітражним судам (такою була неофіційна думка і в обласному суді), а арбітражний суд посилався би на вищенаведену підставу. Замкнене коло, яке захищало б державних чиновників від відповідальності за ігнорування громадських організацій.

Ми звернулись із клопотанням про принесення протесту на Ухвалу Вищого арбітражного суду України від 10 червня 1999 року, і 17 вересня 1999 року Судова колегія по перегляду рішень, ухвал, постанов Вищого арбітражного суду України перевірила і скасувала вищевказану Ухвалу. Судова колегія зазначили, що в Законі України «Про інформацію» не вказано конкретно, до якого суду слід звертатись при порушенні інформаційних прав. Згідно роз'яснення президії Вищого арбітражного суду України від 08.02.96р. №02-5/62, якщо в законодавчому акті підвідомчість спорів визначена альтернативно — суду чи арбітражному суду — або сказано про вирішення спору в судовому порядку, арбітражному суду слід виходити з суб'єктного складу учасників спору. В даному випадку учасники спору — юридичні особи, які вправі звернутись до арбітражного суду з позовом за захистом своїх прав та охоронюваних законом інтересів.

Таким чином 27 жовтня 1999 року судове засідання таки відбулось. Представники Геолкому висловлювали різні аргументи на свою користь. Вони, зокрема, вважали, що нас, як екологічну організацію, і цікавить лише «екологічна» інформація, а тому, фактично, дозували інформацію на свій смак, керуючись невідомим нам критерієм її «екологічності». Крім того, бажаючи «полегшити нам життя», радили шукати інформацію ближче до Львова, а саме — в БНК. Вони також

стверджували, що надання копій ліцензії та ліцензійної угоди Геолкомом було б некоректним (?) по відношенню до іншої сторони Угоди (хоча перед тим стверджували, що БНК вже давно б надала без проблем всю цю інформацію). Прозвучала і така теза, що інформація, вміщена у ліцензійній угоді, є геологічною інформацією і небезкоштовною.

Вислухавши сторони, суддя запропонував Геолкому добровільно надати інформацію, а нам, в такому разі, відмовитись від позову.

Щоб уникнути ускладнень Геолком був змушений надати інформацію в повному обсязі в процесі судового розгляду. Ми погодились на такий варіант при умові, що сплата державного мита також буде покладена на відповідача (бо чому ми мали платити за інформацію, яка за законом мала бути надана безкоштовно?).

Сподіваємося, що цей прецедент стане правилом, і право громадськості на інформацію отримає гарантований судовий захист. Звичайно, не судові тяжби з державними органами є нашою метою, а захист прав громадськості, належне інформування населення про діяльність, яка може становити або становить екологічну небезпеку та про правові шляхи вирішення екологічних проблем і захисту екологічних прав. Але державні чиновники мають усвідомити, що обов'язок надання повної і достовірної інформації громадськості є одним із важливих компонентів діяльності державних органів в демократичній державі.

З огляду на це, слід відзначити Мінекобезпеки України та, безпосередньо, Державне управління екологічної безпеки у Львівській області, які вчасно і в повній мірі відповідали на запити та надавали необхідну інформацію.

Копія позовної заяви додається ▶

Вищий арбітражний суд України

252001, м.Київ-1, вул. Хрещатик, 5

Позивач:

Благодійний фонд «Екоправо-Львів»

290000, м. Львів, вул. Крушельницької, 2

Відповідач:

Комітет України з питань геології та використання надр

252601, Київ-34, вул. Володимирська, 24

ПОЗОВНА ЗАЯВА

про ненадання інформації

В квітні 1997 року нам стало відомо, що у Львівській області планується розробка Стинавського нафтового родовища. В межах Стинавського нафтового родовища знаходиться Стрийське родовище підземних вод, що забезпечує 75 відсотків потреб комунальних водозаборів Львівщини, в тому числі міст Львова, Дрогобича, Стрия, Стебника, Борислава, а також курорту Трускавець.

В зв'язку з тим, що розробка Стинавського нафтового родовища у Львівській області може мати значний негативний вплив на навколишнє природне середовище та буде створювати загрозу здоров'ю населення Львівської області, відповідно до ст.ст.9 та 21 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», ст.9 Закону України «Про інформацію» ми неодноразово звертались з запитом до Державного комітету України по геології і використанню надр про надання інформації. Це підтверджують запити №29 від 23.04.97р., №50 від 19.06.97р., №87 від 22.10.97р., №168 від 19.12.97р., №118 від 28.09.98р. (Дод. №1, 3, 5, 6, 7, 8, 9,10). Однак лише окремі з них було задоволено частково, і ми одержали неповну відповідь. На решту листів відповіді не надійшло.

Зокрема, в запиті від 19.06.97 року (Дод. 3) ми ставили питання, чи проводився конкурс щодо надання ліцензій та просили надати копію дозволу (ліцензії) та Ліцензійної угоди. Однак ні відповіді на питання, ні копії відповідних документів ми не отримали. Держкомгеології повідомив, що копії ліцензії та Ліцензійної угоди він не видає. В листі №87 від 22.10.97 року (Дод.5) ми ставили питання, чи звертались інші суб'єкти підприємницької діяльності, окрім СП «Бориславська нафтова компанія», за отриманням ліцензії на користування надрами для розробки Стинавського нафтового родовища, та повторно просили надати копії дозволу (ліцензії) та Ліцензійної угоди. Даний лист був отриманий Держкомгеології 24.10.97р., про що свідчить повідомлення про вручення (Дод. 6), однак ні відмови в задоволенні запиту, оформленої у встановленому порядку, ні відповіді отримано не було. В запиті від 19.12.97р., №168 (Дод. 7) ми знову звернулись із вказаними вище питаннями та роз'яснили, що дана інформація є екологічною і цікавить нас в плані забезпечення екологічної безпеки при розробці родовища, в тому числі те, при яких умовах планується здійснення діяльності, інформація про суб'єкт, який буде розробляти родовище, та гарантії забезпечення дотримання екологічного законодавства цим суб'єктом, а також умови надання надр та інше, що повинно міститися у Ліцензії та Ліцензійній угоді. Ми також повідомили, що ненадання такої інформації є порушенням чинного законодавства та наших прав. Запит Держкомгеології отримав 22.12.97р. (Дод. 8). На наш запит відповіді надано не було.

У вересні 1998 року нам стало відомо, що 20.01.1998 року СП «Бориславська нафтова компанія» отримало Ліцензію на експлуатацію Стинавського нафтового родовища №1211. В зв'язку з цим ми знову звернулись із запитом (Лист №118 від 28.09.98р. та копія повідомлення про вручення. Дод. 9,10) щодо підстав надання такої ліцензії та її умов, а також просили повідомити чи було скасовано Ліцензію на експлуатацію Стинавського родовища №922 від 10.06.97 р., також видану СП «Бориславська нафтова компанія». Запит також містив прохання надати копії дозволу (ліцензії) та Ліцензійної угоди. Відповіді на запит або відмови в задоволенні запиту ми не отримали.

11.12.98 р. на ім'я голови Державного комітету України по геології і використанню надр нами була надіслана претензія з вимогою усунення порушень наших прав та надання, інформації що запитувалась. Зокрема, ми знову просили надати копії дозволу (ліцензії) на експлуатацію Стинавського нафтового родовища №1211 та відповідної Ліцензійної угоди, і повідомити, в зв'язку з чим та на якій підставі була видана вищевказана ліцензія (№1211 від 20.01.98 р.), а також з якими органами було погоджено надання ліцензії, чи було скасовано Ліцензію на експлуатацію Стинавського родовища №922 від 10.06.97 р., яку також було видано СП «Бориславська нафтова компанія», чи встановлені спеціальні умови користування надрами з метою запобігання негативним екологічним наслідкам, які заходи передбачені щодо охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки (Дод. 11).

В грудні 1998 року ми отримали лист №05-4-381 від 25.12.98 р. (Дод. 12), в якому, «в доповнення до листа №05-10/91 від 26.06.97 р.», була лише частина інформації, яку ми запитували. Що стосується решти інформації, Державний комітет України по геології і використанню надр не заперечує наявність в нього даної інформації, проте відсилає до інших органів, зокрема до Державного управління екобезпеки у Львівській області, у яких ця інформація відсутня (Дод. 13). Запитувана інформація стосується безпосередньо діяльності Держкомгеології, так як саме цей орган видає ліцензії на користування надрами. Відповідно до п.15 Порядку надання спеціальних дозволів (ліцензій) на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 31 серпня 1995 р. № 709, Ліцензія готується у двох примірниках, один з яких передається отримувачу, а другий разом з відповідними документами зберігається в Держкомгеології. В даному випадку надання інформації, що запитувалась, входить в обов'язок державного органу — Держкомгеології (на даний час Комітету України з питань геології та використання надр).

Інформація, що запитувалась, не належить до інформації з обмеженим доступом, оскільки не є ні комерційною, відповідно до ст.30 Закону України «Про інформацію», ні таємною, на що вказує ст. 6 Закону України «Про державну таємницю», а тому повинна була бути надана, і у строк, що не перевищує місячний термін.

Відповідно до ст.9 Закону України «Про інформацію» всі громадяни України, юридичні особи мають право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних їм для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій. Окрім того, Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» надає громадським природоохоронним формуванням право одержувати інформацію про стан навколишнього природного середовища, джерела його забруднення, програми і заходи щодо його охорони, і відмова у задоволенні запиту або надання неповної інформації порушує наше право на інформацію.

СПРАВИ:

Відповідно до ст. 34 Конституції України, ст. ст. 9 та 21 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», ст.ст. 9, 32, 35, 45 та 47 Закону України «Про інформацію», та на підставі ст.1,12 та 14 АПК України

ПРОСИМО:

1. Визнати позов обґрунтованим, ненадання та надання неповної інформації неправомірним, що порушує права організації.
2. Зобов'язати Комітет України з питань геології та використання надр надати копії дозволу (ліцензії) на експлуатацію Стинавського нафтового родовища №922 від 10.06.97 р та №1211 від 20.01.98 р., та відповідних Ліцензійних угод, а також зобов'язати письмово повідомити:
 - 1) Чи скасована Ліцензія на експлуатацію Стинавського родовища №922 від 10.06.97 р., яка також була видана СП «Бориславська нафтова компанія»?
 - 2) Чи звертались інші суб'єкти підприємницької діяльності, окрім СП «Бориславська нафтова компанія», за отриманням ліцензії на користування надрами для розробки Стинавського нафтового родовища, та чи проводився конкурс на отримання ліцензії?
 - 3) Які заходи передбачено щодо охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки?
3. Покласти на відповідача судові витрати.

ДОДАТКИ:

1. Копія запиту Лист №29 від 23.04.97 р.
2. Копія листа Держкомгеології №05-10/57 від 16.05.97р.
3. Копія запиту Лист №50 від 19.06.97 р.
4. Копія Листа Держкомгеології №05-10/91 від 26.06.97 р. Щодо розробки Стинавського родовища.
5. Копія запиту Лист №87 від 22.10.97 р.
6. Копія повідомлення про вручення №745/1, 24.10.97 р.
7. Копія запиту №168 Лист від 19.12.97 р.
8. Копія повідомлення про вручення №146/1, 22.12.97 р.
9. Копія запиту Лист №118 від 28.09.98 р.
10. Копія повідомлення про вручення №606, 1.10.98 р.
11. Копія претензії №146 від 11.12.98 р.
12. Копія Листа Держкомгеології №05-4-381 від 25.12.98р. Щодо розробки Стинавського родовища (з додатками).
13. Копія відповіді державного управління екологічної безпеки у Львівській області №04-01/6 від 24.02.99 р.
14. Копія Довідки державного управління екологічної безпеки у Львівській області №04-01/6-390 від 12.03.97 р.
15. Документ, що підтверджує відправлення відповідачеві копії позовної заяви та доданих документів.
16. Квитанція про сплату держмита

Виконавчий директор
БФ «Екоправо-Львів» **Скрильніков Д. В.**

№ 11

Т. Царан

ОСКАРЖЕННЯ ВІДМОВИ НАДАННЯ ІНФОРМАЦІЇ — ПРЕЦЕДЕНТ СТВОРЕНО?

Подібні «дрібні» скарги від громадян в суді зустрічають далеко не з розкритими обіймами — вони розчаровують і дратують поважних суддів. «Вам немає, що робити — в державі криза! А ви...»

А ви? Зніяковіли? Ясна річ, у нас здавна ведеться: ми відповідаємо перед державою, а не навпаки. Схиляємо голову і на крок відступаємо в реверансі перед Гранд Дамою. Але є ще хлопці на Україні, не обізнані з придворним етикетом, які через свою «простоту» мають повноцінне почуття власної громадянської гідності...

На самому березі річки Південний Буг (м. Хмельницький) будували автозаправну станцію — факт цей не міг не турбувати Юрія Резнікова і як голову товариства охорони природи, і просто як мешканця міста Хмельницького. Він звернувся із запитом до головного санітарного лікаря Хмельницької області. Крім проблем, пов'язаних із будівництвом АЗС, Резніков цікавився станом атмосферного повітря в центрі Хмельницького, іншими екологічними показниками міського середовища та його впливом на здоров'я хмельничан.

Проблеми докільля нині традиційні, як і традиційна реакція державного органу — формальна відписка у відповідь: будь-які матеріали про будівництво АЗС в обласній СЕС відсутні. Головний лікар з легкістю «благословив» запитувача шукати відповідь про АЗС у міській СЕС, інші ж питання просто проігнорував. Це «листування» пізніше породило у суді навіть щось на зразок анекдоту:

— Позивач, ви отримували відповідь?

— Ні, пане суддя.

— Ще раз питаю, ви отримували відповідь?

— Та ж ні, пане суддя...

— А у мене є інформація, що лист вам був направлений!

— Так, пане суддя, але ж лист — то ще не відповідь...

Обласна СЕС клопотами Ю. Резнікова не переймалась — що ж, він звернувся до міського суду. У скарзі просив визнати дії (чи, радше, бездіяльність) Головного санітарного лікаря Хмельницької області неправомірними, зобов'язати його вжити дій, передбачених законодавством, та надати необхідну інформацію.

Короткий екскурс до законодавства: відповідно до Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» громадяни мають право на достовірну і своєчасну інформацію про стан свого здоров'я, здоров'я населення, а також про наявні та можливі фактори ризику для здоров'я та їх ступінь. (Відразу зауважимо, що запитувана Резніковим інформація не відносилася до інформації з обмеженим доступом і мала бути надана у встановлений законодавством строк).

Стаття 7 Закону України «Про звернення громадян» зазначає: якщо питання, поставлені в отриманому органом державної влади зверненні, не входять до його повноважень, звернення у строк не більший п'яти днів пересилається за належністю відповідному органу чи посадовій особі, про що повідомляється громадянина, який подав звернення.

Осінь-зима 1999

17

СПРАВИ:

Судовий розгляд (як і у будь-якій справі) — тема, як-то кажуть, окремого роману. В даному випадку неостанню (позитивну для громадськості) роль грали представники преси.

Важливо, що 2 липня 1999 року суд таки вирішив справу на користь Юрія

Резнікова (його інтереси представляв Дмитро Скрильніков, адвокат Благодійного фонду «Екоправо-Львів»): визнав дії Головного санітарного лікаря неправомірними і зобов'язав задовольнити запит.

Копія скарги додається.

Хмельницький міський суд,

Скаржник: Резніков Юрій Олександрович,
який проживає у м. Хмельницькому,
вул. Шевченка 6, кв. 10,
тел. 79-24-16

Оскаржувана особа: п. Коломієць М.П.,
Головний санітарний лікар Хмельницької області
280000, м. Хмельницький,
вул. Пилипчука 55,
тел./факс 72-07-07

Скарга

Нещодавно мені стало відомо, що в заплаві річки Південний Буг, в межах міста Хмельницького (вул. Прибузька) фірмою «Пілат» ведеться будівництво автозаправної станції. Усі мої спроби з'ясувати призначення об'єкту та можливі екологічні та санітарно-епідеміологічні наслідки його діяльності не дали необхідного результату. Факт будівництва в центральному мікрорайоні міста Хмельницька, де проживає моя сім'я, невідомого об'єкту, який, можливо, матиме загрозу для мого здоров'я та здоров'я моєї сім'ї, викликало в мене серйозне занепокоєння. Саме тому я звернувся на підставі ст. 40, 50 Конституції України, ст. 9, 10, 32, 33 Закону України «Про інформацію» до Головного санітарного лікаря Хмельницької області за інформацією, яка стосується як будівництва самого об'єкту по вул. Прибузькій, так і загального стану довкілля та здоров'я населення у місті Хмельницьку, та наявних або можливих факторів ризику для здоров'я та їх ступеня. (Додаток № 1). На мій запит надійшла відповідь (Додаток № 2), яка грубо порушує права, надані мені Конституцією та законодавством України. Зокрема, вказана відповідь не містила жодної інформації, яку я запитував. Головний санітарний лікар вказав лише, що в обласній санітарно-епідеміологічній станції відсутні будь-які матеріали про будівництво об'єкту по вул. Прибузькій 1/1 м. Хмельницького і порекомендував звернутись до Хмельницької міської санітарно-епідеміологічної станції. Однак, відповідно до ст.7 Закону України «Про звернення громадян» якщо питання, поставлені в отриманому органом державної влади зверненні не входить до його повноважень, звернення у строк не більший п'яти днів пересилається за належністю відповідному органу чи посадовій особі, про що повідомляється громадянина, який подав звернення.

Крім того, слід зауважити, що у відповіді від 13.04.99 р., подається інформація станом на 1.04.99 р.

Також, крім питань, що стосувались безпосередньо будівництва та діяльності АЗС, в запиті було прохання надати копії відповідних документів, які містять результати вивчення, оцінку і прогнозування показників здоров'я населення у м. Хмельницькому, а також результати лабораторних досліджень якості атмосферного повітря в центральній частині м. Хмельницького та інше. Дані прохання взагалі були проігноровані, і у відповіді головного лікаря Хмельницької обласної СЕС про них взагалі не згадується. Відповідно до статті 4 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» громадяни мають право на достовірну і своєчасну інформацію про стан свого здоров'я, здоров'я населення, а також про наявні та можливі фактори ризику для здоров'я та їх ступінь.

Інформація, що мною запитувалась, не відноситься до інформації з обмеженим доступом і повинна бути надана у встановлений законодавством строк.

Головний санітарний лікар Хмельницької області своїми діями грубо порушив мої законні права та свободи і створив перешкоди у їх реалізації. На підставі наведеного та керуючись ст. ст. 40, 50, 55 Конституції України, ст. ст. 9, 10, 32, 33 Закону України «Про інформацію», ст. ст. 4, 8 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», ст. 248, 22482 Цивільного процесуального кодексу України прошу :

1. Визнати скаргу обгрунтованою, а бездіяльність Головного санітарного лікаря Хмельницької області неправомірними і такими, що порушують мої законні права та свободи.
2. Зобов'язати Головного санітарного лікаря Хмельницької області вжити дій передбачених законодавством та надати необхідну мені інформацією.
3. Судові витрати покласти на оскаржувану особу.

ДОДАТКИ:

1. Копія Інформаційного запиту до Головного санітарного лікаря Хмельницької області від 06.04.99 року.
2. Копія відповіді Головного санітарного лікаря Хмельницької області від 13.04.99 року № 02-01/526.
3. Квитанція про сплату держмита.
4. Копія скарги з додатками.

Дата

Підпис

Осінь-зима 1999

19

Ставлення до тварин, як один з показників моральної зрілості людини і суспільства, здавна підлягає суперечливим оцінкам. Чи правомірно витратити духовні та матеріальні ресурси на тварин в умовах, коли бідують самі люди? Звідси випливає більш загальне питання: чи мають тварини право на гуманне відношення з боку людини? Якщо — так, то чим це право обгрунтоване? Як тісно переплітаються тут утилітарні мотиви із власне моральними?

Дискутують і теоретики, і пересічні громадяни. Та попри строкатість сучасних поглядів на проблеми «братів наших менших» вирішальне значення все-таки має співчуття. Оцінюючи моральність дій щодо іншої істоти, ми не питаємо, чи здатна вона розмовляти, чи має розум. Перше, що спадає на думку — чи може вона страждати?

Мабуть, саме вроджена і загострена здатність співчувати підтримувала ентузіастів товариства захисту тварин у здоланні численних бюрократичних перепон заради допомоги безпорадному волохатому створінню — бурому ведмедю з лагідним ім'ям Котя.

Н. Казакова,
Західно-Українське товариство захисту тварин
Т. Будякова,
Екоправо-Львів

ПРО ДОЛЮ ОДНОГО «МУЗЕЙНОГО ЕКСПОНАТУ»...

З кінця 1997 року в Західно-Українське товариство захисту тварин (ЗУ ТЗТ) надходили численні скарги про погане утримання ведмедя Коті в Музеї народної архітектури та побуту «Шевченківський гай», що у м. Львові. Скарги надходили також і до Всесвітнього товариства захисту тварин (WSPA) від іноземних туристів, які відвідали вищезгаданий музей у Львові і особисто побачили «сірі будні» бурого в'язня.

Котя народився у цирку в 1982 році, але погано піддавався дресуванню, через що був переданий в зоокуток музею дресувальником Філатовим під час гастролей у 1983 році.

Кожну хвилину своїх 17 років життя бурий велетень, який виріс майже на два метри, провів у брудній поіржавілій металевій клітці 3,7 × 3,7 м, не захищеній ні від дощів, ні від вітру, без критого куточку для сну, не кажучи вже про типові його представникам зимові сплячки.

Взявшись за справу, товариство ЗУ ТЗТ спочатку вирішило реконструювати вольєр, але довготривалий пошук спонсорів цієї гуманної акції виявився марним. Тоді за спасіння ведмедя взялися з іншого боку — вирішили перевезти його до притулку для ведмедів, створеного WSPA в місті Верешедьхаз (Угорщина) для Центральної та Східної Європи. Ця операція,

яка отримала назву «Звільнення ведмедя» («Bear rescue»), стала можливою завдяки співпраці Західно-Українського товариства захисту тварин та Всесвітнього товариства захисту тварин (WSPA), а також за правової підтримки Асоціації екологічного менеджменту та права Угорщини (EMLA) та Центру громадської екологічної адвокатури БФ «Екоправо-Львів». Вона тривала майже два роки, оскільки потребувала реалізації складної і довготривалої процедури оформлення всіх необхідних документів та дозволів.

Дозволи від мера м.Львова п. Куйбіди та Управління культури Львівської області на переведення ведмедя до притулку був отриманий майже одразу після звернення до них представника WSPA п. Драгана Настіча (лист від 28.02.98) та візиту представників ЗУ ТЗТ.

Наступним кроком стала підготовка всіх необхідних для перевезення ведмедя документів, що тривала з травня 1998 по серпень 1999 року. На звернення товариства були отримані дозвіл

Держуправління екобезпеки Львівської області, довідка Музею народної архітектури та побуту, встановлено породу ведмедя факультетом біології ЛДУ ім. І.Франка. З допомогою «Екоправо-Львів» був отриманий дозвіл Міністерства екобезпеки України на вивіз ведмедя. Через посередництво Угорської асоціації (EMLA), давнього партнера «Екоправо-Львів», а, власне, завдяки виконавчому директору д-ру Шандору Фулопу та Патріції Хатвані був отриманий лист від мера м.Верешедьхаз про готовність прийняти Котю.

Труднощі викликав лише документ Комітету CITES, оскільки за ним довелося їхати до Москви, де знаходиться адміністративний орган CITES для регіону СНД.

Однак всі процедури були успішно виконані, і 13 серпня 1999 року до Львова прибули працівники притулку м.Верешедьхаз Йозеф Коша, Ласло Кошик, Еде Добровіц. Разом з ними прибули канадський оператор Стів Моррісон,

Осінь-зима 1999

ЗАХИСТ ТВАРИН

угорський оператор Йозеф Шафрань, англійський журналіст Карл Кірк для репортажу та зйомки вивозу Коті.

В результаті проведеної роботи 14 серпня 1999 року ведмідь Котя був перевезений до притулку.

За успішне проведення акції «Звільнення ведмедя» («Bear rescue») ЗУ ТЗТ отримало подяку WSPA.

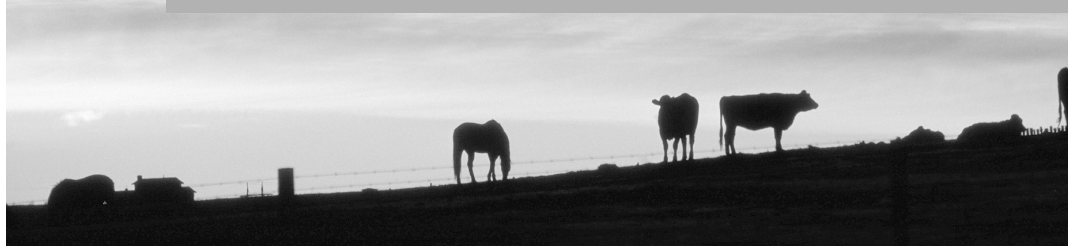
В свою чергу товариство висловило подяку працівникам асоціації Йозефу Коша, Ласло Кошику, Еде Добровіцу за надану допомогу при перевезенні Коті, а особливо пані Шийлі Греєм за постійну

увагу та допомогу у здійсненні акції; Екологічній адвокатурі «Екоправо-Львів» за юридичну допомогу та членам товариства Наталії Казаковій, якій було доручено ведення даної справи, президенту товариства Андрію Курачу, за проведення вакцинації ведмедя та супровід його до кордону; Любові Новицькій, яка їздила за дозволами до Києва та Москви, а також Наталі Ступко, Наталі Зюзиній, Людмилі Савицькій, Тетяні Мазуловій, Світлані Григор'євій та іншим.

Це лише один із численних прикладів успішної діяльності товариства захисту тварин, з яким БФ «Екоправо-Львів» співпрацює не один рік. Серед інших прикладів нашої спільної діяльності можна згадати:

- боротьбу з жорстоким поводженням із тваринами при проведенні експериментів;
- розробку пропозицій до положення про утримання собак у м. Львові, значно покращене та «гуманізоване» завдяки нашому спільному втручання;
- участь у семінарах, які проводяться спільно ЗУ ТЗТ з RSPCA (Велика Британія).

ЗУ ТЗТ потребує коштів для створення стерилізаційного пункту для гуманного зменшення кількості бездомних тварин
Р/р 26006011790, 1 філія АТ ЗУКБ, МФО 325365, ЗКПО 23949095

ГУТА: в досвіду зарубіжних колег- екологів

маційний довідник «Еко-
право: історія, проекти,
справи».

Цей довідник висвітлює

Влітку цього року в Яремчі Івано-Франківської області, серці українських Карпат, відбулася П'ята Міжнародна конференція громадських юристів-екологів — Гута-5. Вона зібрала 48 гостей з 15 країн регіону СНД, Східної Європи, США. Як завжди, серед зацікавлених учасників були наші досвідчені колеги з Молдови (Біотика), Вірменії (ЕРАС-Вірменія), Росії (Центр правового захисту), Білорусі, США, Угорщини (EMLA), РЕЦ-Будапешт, та інші. Щорічне проведення Гути сприяє єднанню зусиль екологічних юристів країн СНД, взаємній підтримці та ефективному обміну досвідом, який так часто потрібен нам через транскордонний характер екологічних проблем. На думку організаторів та учасників Гута-5 пройшла досить успішно: цікаво, продуктивно, насичено і, в той же час, не надто формально.

Питання конференції попередньо дискутувалися в електронній мережі юристів-екологів (CEELAW). В результаті до програми було включено обговорення Орхуської Конвенції, еколого-правової практики, стійкого розвитку екологічних НУО, прийняття статуту Асоціації екологічних юристів, інші проблеми. Спеціально до конференції ми підготували збірник міжнародних Конвенцій у сфері охорони навколишнього середовища та інфор-

Осінь-зима 1999

мацію історію виникнення, проекти та юридичну практику «ЕкоПраво-Київ», «Екоправо-Львів» та «ЕкоПраво-Харків — трьох українських громадських організацій, які займаються правовим захистом екологічних прав громадян. Довідник виданий українською та англійською мовами за фінансової підтримки американської неурядової організації ISAR.

До матеріалів конференції увійшли і проблемні статті наших колег — деякі з яких ми плануємо подати у цьому і наступних номерах вісника.

Розпочинаємо ми цю рубрику зі статті Джона Бонайна — професора Орегонського університету США, ім'я якого відоме серед юристів-екологів багатьох країн. В роботі зроблено аналіз права на звернення до суду в різних країнах світу.

Ми розділили статтю відповідно до авторського поділу трьох шляхів набуття права на звернення до суду (які історично сформувалися у різних правових системах): визначене

- судом,
- конституцією,
- іншими законами держави.

Отже — частини перша і друга.

Д.Бонайн,

Профессор Орегонского Университета США,
юридический факультет

РАСШИРЕНИЕ ПРАВА НА ОБРАЩЕНИЕ В СУД ДЛЯ РЕАЛИЗАЦИИ ПРАВ ГРАЖДАНАМИ

Закон в своем величественном равенстве запрещает богатым, равно как и бедным, ночлежничать под мостами, просить милостыню на улицах и красть хлеб.

Вступление: равенство в доступе к правосудию

Правовой институт обращения в суд — *standing*¹ — в большинстве стран значительно отличается от его американского аналога. Экологическим юристам, лоббирующим реализацию права самими гражданами, будет полезно знать как трактуется *standing* в судебной практике различных стран. В то же время надеемся (во имя укрепления защиты окружающей среды), что из американского опыта в этом вопросе они позаимствуют как можно меньше.

Всемирное движение к реализации экологического права гражданами — одно из наиболее ощутимых достижений и вкладов экологического права в цивилизацию XX века. В области применения права окружающей среды мировая общественность расширяет возможности законной реализации права гражданами. Это движение настолько усилилось, что современное экологическое право без него и представить невозможно.

Широкий доступ к правосудию наверняка приведет и к равенству в правосудии. Понятно, что некоторое неравенство все-таки сохранится: «власть держащие» всегда имели и будут иметь большее влияние на государственные и частные решения. Но это неравенство усугубляется ограничением права обращения в суд, т.к. большей частью такие ограничения задевают отнюдь не пред-

ставителей влиятельных экономических интересов: для них двери суда остаются открыты, что, естественно, вызывает к ним уважение со стороны государственных чиновников. Рядовые же граждане и общественные организации такого доступа к правосудию не имеют, и это отражается на отношении к ним не только судебных, но и государственных органов в целом.

Вопрос о том, может ли гражданин заставить соблюдать законное (или конституционное) обязательство, когда другой гражданин или государственный чиновник данное обязательство игнорирует, во многих странах обозначается как *locus standi* — «право на иск» (*standing to sue*). Традиционно во многих странах закон, касающийся права на обращение в суд, «в своем величественном равенстве» запрещал как объединениям, так и отдельному гражданину предъявлять иск к государственным органам, если только действиями последних гражданину непосредственно не был нанесен прямой материальный ущерб или пострадали его законные интересы; иными словами — при наличии достаточной (или обоснованной) заинтересованности (возможна и другая, более «модная» формулировка для обозначения *standing*). Благодаря такому (заведомо неопределенному) положению бизнес-структуры, как правило, «вхожи» в суд, а остальная часть общества частенько остается за его дверями.

¹*Standing* не имеет прямого перевода в нашей терминологии — прим. переводчика.

Борьба за расширение права на иск состоит не в том, должен ли каждый иметь доступ к правосудию. Деньги и власть, повторимся, обеспечат такой доступ в любом случае. Борьба идет за то, чтоб и остальные граждане тоже обладали этим правом. Если уж демократия — для всех, верховенство права — для всех, правосудие — для всех, то и право на обращение в суд тоже — для всех. Точнее сказать: там, где правом на иск обладает каждый, там, по всей вероятности, и демократия, и верховенство права, и правосудие — для каждого.

На мой взгляд, расширение доступа к правосудию (как иногда именуют движение за расширение права на обращение в суд) является важной компонентой в создании верховенства права, которое распространяется и на «сильных мира сего», и на рядовых граждан. Такое равенство верховенства права способствует построению гражданского общества и составляет существенную часть демократии участия. Делая акцент на общественных ценностях, процесс расширения законного права на подачу иска обеспечивает важные социальные ограничения на процветающий индивидуализм, который сопровождает усиленное экономическое развитие. С другой стороны, опираясь на важность соблюдения не только прав, но и обязанностей, этот процесс, создаст и сильную законодательную базу для защиты прав.

Есть три способа получения права на обращение в суд: право, определенное судом; конституционное право, и право, предусмотренное другими законами. Полагаю, что все три варианта пронизывают различные культуры и правовые системы, и поэтому я построил свою статью в соответствии с ними.

Право на обращение в суд, определенное судом

А. Англия

Вполне логично, что раннее движение на обеспечение права обращения в суд, возглавленное самой судебной властью, возникло в Англии — прародительнице Обычного права. Перемены, начавшиеся в 1970-х годах, оказались настолько радикальными, что один американский ученый даже заявил:

Палата Лордов едва ли не отменила существовавшие ограничения на обращение в суд, фактически иски против правительства в actio popularis — процедуру обжалования, доступную любому гражданину, который добивается отмены незаконного административного действия (решения)... Ничего подобного среди судебных прецедентов по эту сторону Атлантики не случилось.

Приведенная цитата может показаться чересчур амбициозной оценкой стороннего наблюдателя, но она, пожалуй, недалеко от истины — если не в реальной практике, то, по крайней мере, на уровне теории.

Революция в праве обращения в суд началась с трудов Лорда Деннинга в 1970-х гг. и реформы процедуры судебного рассмотрения административных дел в Англии. Распоряжение №53, вступившее в силу в январе 1978г., базировалось в основном на рекомендациях Судебной Комиссии, которая посчитала целесообразным ввести единую, унифицированную процедуру судебного рассмотрения вместо устаревшей и запутанной системы «прерогативных предписаний». Комиссия также указала, что следует либерализовать и процедуру locus standi. С этого момента принятие дела к

рассмотрению судом не зависело более от того, решит ли суд, что лицу действительно был нанесен ущерб. Доказательство теперь возлагается на заинтересованную в рассмотрении дела сторону.

Новую формулировку — о наличии достаточного интереса — можно толковать, как и прежде, ограниченно — лицо пострадавшее (или лицо, которому нанесен ущерб). То есть, возможно, это нововведение и не имело целью создание более либеральной процедуры обращения в суд. Но всякий раз, когда меняются термины, появляется шанс изменить и саму доктрину. Так, позднее, Палата Лордов решила как быть с *locus standi*, учитывая Распоряжения №53 и Раздел 31 Постановления Верховного Суда в деле *Fleet Street Casuals*¹. Изменив свою позицию четырехлетней давности по делу *Gouriet*, Палата Лордов определила, что группа налогоплательщиков малого бизнеса может обжаловать в судебном порядке действия налогового ведомства в отношении другой группы налогоплательщиков. Поскольку аргумент, что этим бизнесменам был нанесен преднамеренный и какой-то «особенный» ущерб, был неприемлем, определение суда по этому делу, по сути, стало в английском правоведении основой для признания точки зрения Лорда Деннинга и радикального «снижения планки» в получении *locus standi* — права обращения в суд.

Если дело *Fleet Street Casuals* пообещало «новые веяния» в «открытом доступе к правосудию» в делах, имеющий важное общественное значение, то эти ожидания вскоре развеялись решением по делу *Rose Theatre*². В конце 1980-х

в центре Лондона, при закладке фундамента строители наткнулись на останки Театра Роуз. Группа театроведов, актеров и просто граждан, переживающих за сохранение исторического наследия, выступили в защиту этой важной археологической находки от разрушения. Но суд решил, что у этой группы нет достаточных оснований для получения *locus standi*, сформулировав это как «отсутствие достаточного интереса»: для получения лицом права *standing* необходимо наличие у него большего по сравнению с другими интереса. А сам факт, что в суд обратились заслуженные ученые и актеры, которые посвятили свою жизнь и судьбу изучению шекспировского наследия, оказался недостаточным, чтобы засвидетельствовать их «нерядовую» заинтересованность.

Как бы там ни было, в современном английском правоведении Театр Роуз верно назван упадком в вопросе обращения в суд.

Совсем недавно принят ряд судебных решений, вновь расширивших законное право на обращение в суд, — по крайней мере, по экологическим делам. Экологической организации «Гринпис» было предоставлено право на обращение в суд по делу *Thorp* для обжалования разрешения на сооружение атомной электростанции. Высокий Суд объявил, что «Гринпис» — «ответственный и уважаемый орган, который искренне переживает за состояние окружающей среды. И кроме того, предоставление этой организации права на обращение в суд от имени 2500 ее сторонников, живущих в регионе планируемой АЭС, сэкономит судебное время,

¹ *Fleet Street* — улица в Лондоне, где расположены основные издательства; центр английской газетной индустрии. *Casuals* — рабочие, не имеющие постоянной работы.

² *Rose Theatre* — название «Театр Роуз» известно по фильму *Shakespeare in Love* («Влюбленный Шекспир»), 1999г., основные действия которого происходят именно в этом театре.

поскольку один «Гринпис» сможет полно и эффективно представить их интересы. Это положение можно рассматривать как своего рода представительство или как обращение в суд третьей стороны в интересах тех, кто действительно имеет традиционное право на обращение в суд. [...]

Соперничество между теми, кто стремится устранить препятствия в получении права на обращение в суд, и сторонниками воссоздания старого порядка, еще не разрешилось. Но ясно, что руководствуясь упомянутым Распоряжением и Постановлением Верховного Суда, судьи уверенно могут расширить право обращения в суд, потому что признано — термин «достаточный интерес» придуман и специально введен, чтобы разрешить судьям при необходимости поступить именно так. Проблема права на обращение в суд относится и к законодательной, и к судебной политике, но в Англии с 1980 года судьи, в соответствии с новой формулировкой, вольны предоставлять гораздо более широкое право на иск, чем раньше.

Б. Аргентина

В Латинской Америке проблема расширения законного права на подачу иска лицами, которые лично не пострадали (в обычном смысле), но отстаивают «общественные интересы» (например, выступают в защиту окружающей среды), широко известна под названием *intereses difusas* или «расплывчатые» интересы. Как правило, основания для *intereses difusas* закреплены в соответствующем законе или, даже, конституции. Здесь же судьям представился случай использовать право судебного толкования для обоснования *intereses difusas*.

Именно в Аргентине были выиграны первые дела покойным доктором Альберто Каттаном, которые впоследствии расширили право обращения в суд по экологическим делам во всей Латинской Америке. Аргументы Каттана базировались на статье 33 Конституции Аргентины о защите прав человека и принципах древнеримского права, по которым он, как гражданин, обязан защищать *dominio publico*. Эти принципы все еще применимы в Аргентине, но все же успех доводов Каттана очень и очень зависел от восприимчивости судебной практики.

В 1981 году аргументация Каттана была плодотворно применена в *action difusa* по защите пингвинов. Двумя годами позже в деле против Федерального Управления, Секретариат Сельского Хозяйства Альберто Каттан получил право обжаловать действия правительства Аргентины, которое выдало разрешение одной японской компании на охоту и отлов дельфинов. И в доказательствах Каттан опять-таки базировался на положениях римского права. Подобные аргументы он успешно использовал в делах о запрещении использования пестицидов, рекламы табачных изделий и продажи некоторых фармакологических препаратов.

В деле, сходным с английским *Rose Theatre*, Каттан убедил суд остановить разрушение одного из архитектурных шедевров — дворца, фотография которого украшала обложку типовой истории архитектуры Аргентины. Корпорация *Hyatt Hotels* предполагала его снести для постройки на территории Буенос Айреса современного высотного отеля. Представляя дело в суде, Каттан возвел дворец в ранг одного из достояний нации. Он заявил суду: «Каждый имеет право выку-

пить картину Ван Гога. Но уж никак не для того, чтоб заворачивать в нее рыбу!»

В сфере защиты окружающей среды опыт подобных судебных процессов в Аргентине еще не сформирован, но несколькими делами начало уже положено. Будущее же зависит от смелости и творческого подхода как аргентинских судей, так и нового поколения юристов. <...>

Конституции, расширяющие право на обращение в суд

Конституции многих стран формируют основу для расширения доступа к правосудию. В некоторых из них право *locus standi* сформулировано совершенно определенно. Например, в статье 88 Конституции Колумбии 1991 года сказано, что каждый, кто имеет «коллективное право», может обратиться в суд за его защитой. Другие же конституции (Коста Рика, Перу, Чили) устанавливают формы исков, истолкованные как допускающие *acciones populares* (т.е. иски, которые могут быть предъявлены любым гражданином). В остальных случаях суды посчитали, что конституция включает предполагаемые права доступа к правосудию. Рассмотрим примеры и прямо выраженных, и подразумеваемых конституционных положений.

А. Прямо выраженные конституционные положения

В некоторых, наиболее интересных из последних судебных решений, старые ограничения на право обращения в суд были отброшены, поскольку суд пришел к убеждению, что поправки, внесенные в национальную конституцию, требуют расширения указанного права. Некоторые из этих поправок очень многословны,

другие же затрагивают *standing* лишь косвенно.

1. Непал

Как и соседние южноазиатские страны, Непал избрал путь широкой реализации права гражданами, особенно по вопросам, связанным с конституционностью, и осуществил это с помощью прямо выраженных положений в своей конституции. Статья 88/2/ Непальской Конституции постановила, что Верховный Суд Непала получит чрезвычайные полномочия для вынесения необходимых постановлений в защиту прав по делам в «общественных интересах или заинтересованности» на судебных процессах.

Как отмечает один американский исследователь, согласно Конституции Непала любой гражданин может обращаться в суд — причем «не только тот, кому непосредственно по данному закону нанесен ущерб» ... При таком широком праве на обращение в суд лишь очень немногие вопросы могут избежать судебного рассмотрения.

По делу компании LEADERS, Верховный Суд Непала заявил, что «вопрос сохранения окружающей среды включен в Статью 12/1/ Конституции Королевства Непал 1990г., потому что он косвенно связано с жизнью человека». В отношении обращения в суд было сказано следующее: «Поскольку настоящая конституция учредила общественный интерес основным правом, то более не имеет значения, имеет ли конкретное прошение *locus standi*». Вообще же, дело LEADERS можно отнести к категории подразумеваемых положений о «праве на жизнь»; оно не изложено в Конституции прямо — о нем можно судить исходя из других прав, сформулированных в Конституции.

2. Ботсвана

Конституционные положения, наподобие выше упомянутых, не ограничиваются южноазиатскими странами. Раздел 18/1/ Конституции Ботсваны разрешает любому гражданину, ссылающемуся на нарушение Конституции, обращаться в суд. В документе Unity Dow Министра Юстиции Кассационный Суд Ботсваны признал Акт Гражданства от 1984г. неконституционным. Министр Юстиции возразил против обращения в суд женщины, подавшей иск и добивающейся защиты прав своих детей. Он утверждал, что римская доктрина *actio popularis*, предоставлявшая отдельным лицам право обращаться в суд для защиты общественных интересов, не относится к римско-голландскому Общему праву, которое входит в правовую систему Ботсваны. Председатель суда, г. Амисса, в судебном решении частично основывался на разделе 18/1/ Конституции.

Суд установил, что матери будет нанесен ущерб, если будут ущемлены права ее детей, и постановил, что лицо, которому нанесен ущерб, может защищать и «права общественности», — цитируя в данном случае прецедент Южной Африки.

Б. Подразумеваемые конституционные положения

Еще более интересной базой для расширения прав обращения в суд на конституционной основе являются страны, конституции которых не упоминают права обращения в суд как такового, но их основные нормы используются для предоставления процедурного права доступа в суд.

1. Индия

Индия уже давно лидирует в плане «подразумеваемых» конституционных по-

ложений, касающихся права обращения в суд. Верховный суд Индии отменил многие ограничения на право обращения в суд по делам, относящимся к «общественным интересам». Другие страны Южной Азии позаимствовали этот подход, но в меньшей степени.

В Конституции Индии не говорится прямо о праве обращения в суд, но и судебная политика, и некоторые положения Конституции использовались для радикального изменения Закона Индии «Об обращении в суд». В 1982 году, когда началось движение в сторону либерализации права обращения в суд, Верховный Суд Индии решил, что правовая система больше не должна быть системой для людей с деньгами. Радикальное устранение барьеров на пути к законному обращению в суд послужило в некоторой степени предпосылкой судебской мотивации, а отчасти — и собственно существования в Конституции Индии положений об основных правах (неспециальных положений, напрямую относящихся к законному обращению в суд).

Переломным в отношении права обращения в суд стало дело, известное под названием *Judges' Transfer Case* (дело о смещении судей). Верховный Суд постановил, что ассоциации адвокатов имеют право обжаловать действия по смещению судей во время режима «чрезвычайного положения», объявленного премьер-министром Индирой Ганди — хотя, вообщем-то, ни один из адвокатов не пострадал в материальном плане из-за потери клиентов (вследствие передачи дела от судьи к судье). На 600 страницах были изложены различные точки зрения по этому поводу, приведены исследования из научных журналов по правоведению и судебные прецеденты других

стран. Свое мнение высказал и судья Бхагвати, который работал в Комиссии по реформам законодательства и призывал к ослаблению ограничений обращения в суд. Он заявил, что «любой гражданин, действующий без обмана и имеющий обоснованный интерес, должен получить право на обращение в суд». Адвокаты, главная задача которых — сохранить веру людей в справедливость и силу правовой системы, и являются, по его мнению, именно такой группой. Он утверждал, что «общественный в своем мировоззрении» гражданин или организация могут непосредственно обращаться в Верховный Суд, «даже если их собственные права прямо не ущемлены».

В одном из последних дел Верховный Суд Индии прямо изложил свое понимание роли судов в социальной и экономической жизни Индии — перед лицом «общественных интересов» суды должны действовать иначе, чем в обычных процессах:

в судебном процессе, касающемся общественных интересов в отличие от традиционных методов разрешения споров, нет четкого определения или равновесия прав отдельного лица. В то время как обычное правосудие характеризуется полярным положением сторон, противостоянием, которое превосходит правовые последствия минувших событий, а возмещение ущерба в значительной степени связано и ограничено логикой взаимного положения сторон. На судебном процессе, касающемся общественных интересов, процедура выходит за пределы традиционных форм и ограничений.

Обычно считается, что сами юристы имеют право выступать в защиту общест-

венного интереса одновременно и в роли истца, и в роли адвоката. Так, М.Мета от своего имени подал следующие иски: в интересах освобождения из тюрем сотен детей; недопущения эксплуатации детского труда на опасном производстве по изготовлению спичек; в защиту Тадж Махала от вреда вследствие загрязнения воздуха; очистки реки Ганг от промышленного и бытового загрязнения, и другие. В одном из дел М. Меты Верховный Суд Индии признал право любого гражданина на обращение в суд для возмещения ущерба, нанесенного утечкой хлорного газа.

Подобным образом профессора права и юристы обратились в суд в защиту душевнобольных женщин от негуманного обращения; журналисты подали иск от имени заключенных женщин Бомбейской Центральной Тюрьмы; активная общественность подали иск в защиту сирот, отправленных за границу для усыновления и возможного порабощения.

Верховный Суд Индии продемонстрировал судам и юристам всего мира, как правовая система может совершенно по-новому подойти к реализации верховенства права. Он просто отставил в сторону общепринятые ограничения на доступ к правосудию. Я припоминаю свой визит в Индию в 1987 году, когда я обсуждал радикальное развитие закона о праве обращения в суд с одним частным адвокатом, работавшем на промышленное предприятие. По секрету он предсказал, что со сменой состава в Верховном Суде Индии право на иск вскоре вернется к более удобному, традиционному и знакомым ему категориям. Но на деле каждое следующее поколение судей обрело уверенность в работе своего Суда в поиске новых путей что касается су-

дебных разбирательств в общественных интересах. Суд создал специальное подразделение, которое занимается только петициями в общественных интересах, и максимально использовал свою власть в области защиты окружающей среды, чтобы стимулировать к активным действиям пассивных чиновников.

2. Танзания

Влияние прогрессивной позиции Индии в отношении толкования положений своей конституции распространилось за пределы азиатского континента — в Африку. На удивление ясное и прогрессивное судебное постановление в Танзании Верховным Судом в Дадоме в 1993 году. В деле *Mtikila v. Attorney General* суд исследовал опыт обращения в суд в Англии, Нигерии, Индии, других странах, а затем издал свод прав обращения в суд Танзании. Он постановил следующее:

Проблема рассмотрения судебных дел. Касающихся общественных интересов, суд не откажет в подаче иска искреннему и честному истцу, даже если у того нет личной заинтересованности в этом вопросе. [...] Право на обращение в суд дается на

основе судебного разбирательства общественного интереса, когда петиция подается честно и очевидно для общественного блага, и когда суд может гарантировать эффективную форму возмещения ущерба.

Проанализировав социальные условия Танзании, историю однопартийного политического режима и репрессий, суд постановил следующее:

Если вопреки всем этим обстоятельствам есть человек, готовый отстаивать общественные интересы и добивающийся судебного рассмотрения вопросов соответствия нормам Конституции, то суд, как страж и гарант Конституции, ее принципов, обязан предоставить ему такое право.

Вполне возможно, что это не единственный случай в практике права на обращение в суд в Танзании. Будущая судебная практика покажет, готовы ли другие судьи последовать примеру индийских судей. Но замечателен сам факт, что некоторые судьи готовы рискнуть и подтолкнуть свою правовую систему к расширению права на обращение в суд, начало чему уже положено.

(Продовження — у наступному номері)

Про автора:

Джон Бонайн — професор Орегонського університету, член Наглядової Ради БФ “Екоправо-Львів”. Професор Джон Бонайн викладає екологічне, також конституційне та адміністративне право в Орегонському університеті протягом 21 року. До цього він був юридичним консультантом у Сенаті США та Головним асоційованим адвокатом Агентства з охорони навколишнього середовища США. Він є співзасновником першої у світі Клініки з екологічного права, де під наглядом керівника студенти подають у суд проти уряду США та приватних забруднювачів. Він є співавтором 1000-сторінкової книжки “Право охорони навколишнього середовища”, а також автором численних наукових статей. Він широко відомий у світі за свій внесок у розвиток екологічного права. Професор Бонайн є співзасновником Всесвітнього альянсу з екологічного права (E-LAW) — мережі юристів з 50 країн світу. Він є членом Комісії з екологічного права Міжнародного союзу охорони природи (IUCN).

31 листопада

1999 року Екоправо-Львів разом з Державним управлінням екологічної безпеки у Львівській області розпочали ще один цікавий та, маємо надію, корисний напрямок роботи.

З метою інформування населення з екологічних та еколого-правових питань, а також залучення громадськості до прийняття рішень, які стосуються охорони довкілля, Державне управління екологічної безпеки у Львівській області щотижня надає інформацію стосовно об'єктів, які становлять підвищену екологічну небезпеку і які подані на екологічну експертизу. Ця інформація (після певної обробки) розміщується на стенді у парку ім. Івана Франка неподалік від Екоправо-Львів.

Тож кожен, хто бажає дізнатись, чи не планується спорудження поблизу його будинку об'єкту, який може мати негативний вплив на довкілля і в том числі на здоров'я людей, може ознайомитись з цією інформацією. А більш детально дізнатись про такі об'єкти можна безпосередньо в Держекобезпеки, а також — в Екоправо-Львів, де порадять, як отримати необхідну інформацію і реалізувати своє право на участь у прийнятті відповідних рішень.

Вважаємо, що подібний досвід вартий поширення. Тоді широкі кола зацікавленої громадськості могли б довідатись про заплановані рішення або діяльність, і матимуть якусь можливість впливати на них ще до остаточного затвердження.

У перспективі передбачається розміщення інформації також стосовно отримання дозволів на викиди та скиди, розміщення відходів та іншої інформації про діяльність, яка є потенційно небезпечною для довкілля.

Тим, хто надає перевагу мандрям і пошукам інформаційних скарбів в Інтернеті (на відміну від прихильників тлінних друкованих сторінок) радимо заглянути на нашу WEB-сторінку:

WWW.ECOPRAVO.LVIV.UA

де, в першу чергу, звернути увагу на

СПРАВИ

ЕКОЛОГІЧНЕ
ЗАКОНОДАВСТВО

The screenshot shows a web browser window displaying the website of 'Екоправо-Львів'. The page is titled 'Організація' and contains the following information:

- Екоправо-Львів**
- міжнародна благодійна організація, створена з метою надання допомоги у захисті екологічних прав фізичним і юридичним особам, сприяння розвитку природоохоронної справи та розвитку екологічної освіти, науки, культури.
- Цілі**
 - *Правова освіта* - підвищення рівня екологічної та правової культури громадян і НУО;
 - *Підготовка нового покоління юристів-екологів шляхом забезпечення практичної освіти для підвищення рівня професіоналізму в захисті громадських екологічних інтересів;*
 - *Підвищення рівня еколого-правової свідомості та кваліфікації юристів;*
 - *Створення, координація та розвиток мережі спеціалістів-юристів у галузі екологічного права на території України;*
 - *Захист екологічних прав громадян, підвищення рівня відповідальності державних службовців та "прозорості" діяльності органів державної влади.*
- Історія**

Благодійний фонд „Екоправо-Львів” заснували Євгенія Кравченко, професор екологічного права, член Української Академії Екологічних Наук, яка працює в галузі правового захисту навколишнього середовища вже понад 20 років і є автором більше 120 публікацій в цій сфері, та два молоді юристи-екологи. Вони вирішили реалізувати на практиці нове екологічне законодавство незалежної української держави з метою захисту як екологічних прав громадян, так і самого навколишнього середовища, підвищити рівень екологічної та правової свідомості і культури населення. Офіційно наша громадська еколого-правова організація була зареєстрована Львівським обласним управлінням юстиції в березні 1994 року, а рівно через 5 років (весною 1999р.) вона набула статусу міжнародної благодійної організації.

Перші кроки були досить складні і базувалися на ентузіазмі. Не маючи на початку свого офісу, ми консультували громадян на юридичному факультеті. Зате цікавий задул захопив декількох студентів, які згодом стали постійними працівниками "Екоправо".

Доброчинна робота привернула увагу представників Американської Асоціації Юристів (ABA/CEELI), які врешті стали нашими основними партнерами та надавали фінансування. Так в жовтні 1994 року розпочався наш спільний проект - Центр Громадської Екологічної Адвокатури.

Ми розуміли, що рівень екологічної і правової культури громадян, громадських організацій і навіть професійних юристів і державних чиновників є дуже низький, тому основним своїм завданням ми бачили розвиток цієї культури, а також привернення уваги людей до цих проблем. Почали проводити семінари та тренінги для суддів та прокурорів, інспекторів Міністерства Екобезпеки та НУО, готуючи "фундамент" для майбутньої судової практики по захисту екологічних прав громадян, яка також є новим явищем і лише тепер формується в Україні.

Ми хотіли виховати нове покоління екологічних юристів, а тому разом з АБА організували практику для студентів юридичного факультету Львівського Державного Університету - *clinical program* - відому американську модель залучення студентів до юридичної практики. Це було нове явище в Україні і перша клінічна програма в країнах СНД. Студенти працюють над питаннями з реальних справ під керівництвом досвідчених юристів.

Звичайно, основою нашої діяльності є ведення справ та захист у суді. Ми усвідомлюємо нашу роль першопроходців і усю відповідальність у створенні практики судового захисту прав громадян. Ми дуже обережно готували наші перші справи: спочатку хотілося мати лише перемоги. Пóźніше зрозуміли, що навіть програвши справу, ми формуємо громадську думку, підштовхуємо громадську ініціативу і посилюємо свою позицію. Сьогодні в нашій практиці є як перемоги, так і поразки - ми вчимося, набуємо досвіду.

"Екоправо-Львів" бере участь і у законотворчій роботі: розробці проектів законів та інших нормативно-правових актів в галузі охорони навколишнього природного середовища.

ВІДПОВІДАЄМО НА ЗАПИТАННЯ

До нас часто звертаються мешканці міста зі скаргами про вирубку дерев

В Україні прийнято ряд нормативно-правових актів з даного питання. Серед основних є *Правила утримання зелених насаджень міст та інших населених пунктів України* (затверджені наказом Державного комітету України по житлово-комунальному господарству від 29 липня 1994 р. № 70 та зареєстровані в Міністерстві юстиції України 14 грудня 1994 р. за № 301/511).

Для вирішення питання на практиці необхідно перш за все з'ясувати законність проведення вирубки дерев (вирубка може проводитися в рамках проведення робіт по утриманню об'єктів зеленого господарства). Проведення вирубки дерев може здійснюватися лише у разі наявності спеціального дозволу (ордера). Ордер видається на підставі акта обстеження зелених насаджень, погодженого з місцевими органами Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки і рішення місцевого органу державної виконавчої влади.

Вирубка дерев, що проводиться без ордеру, є незаконною, і винні особи повинні притягуватися до юридичної відповідальності. Коли ж ордер (дозвіл) видано, але у зацікавленої особи є докази про порушення матеріального і процесуального законодавства при його видачі, даний дозвіл може бути оскаржений до вищестоящого органу державної виконавчої влади або до суду.

Право громадян на оскарження неправомірних рішень

Громадяни мають право оскаржити рішення, дії чи бездіяльність державних органів, юридичних чи службових осіб у сфері управлінської діяльності, якщо вони вважають, що порушено їх права чи свободи. Це право передбачено ст. 55 Конституції України, Законом України «Про звернення громадян» та главою 31-А Цивільного процесуального кодексу України.

Дане право можна реалізувати як в адміністративному порядку (скарга подається до органу, службової особи вищого рівня по відношенню до того органу, службової особи, що постановили рішення чи здійснили дії або допустили бездіяльність), так і в судовому порядку (скаргу подається безпосередньо до суду). Громадяни на власний розсуд вирішують в якому порядку оскаржити неправомірність рішень, дій чи бездіяльності (ст. 248-4 ЦПК України). Аналогічні роз'яснення подано і в п. 8 постанови Пленуму Верховного Суду України від 3 грудня 1997 року № 13 «Про практику розгляду судами справ за скаргами на рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, юридичних, посадових і службових осіб у сфері управлінської діяльності, які порушують права та свободи громадян».

З. Козак,
юрист БФ «Екоправо-Львів»

Нерідко, при зіткненні з незаконним будівництвом еколого небезпечних об'єктів виникає питання про правомірність виділення земельної ділянки. Постає питання, чи погоджувалось її виділення з відповідними органами, а якщо погоджувалось, то з якими?

Згідно ст. 17 Земельного Кодексу України, для виділення земельної ділянки з метою надання її у власність або у користування, зацікавлена особа подає у відповідну раду народних депутатів заяву. У разі згоди передати земельну ділянку, Рада замовляє проект виділення земельної ділянки, який погоджується з:

- власником чи користувачем земельної ділянки (переважно це відповідна Рада народних депутатів);
- землевпорядним органом (ним є районний чи міський відділ земельних ресурсів);
- природоохоронним органом (обласне управління екологічної безпеки);
- санітарним органом (відповідна районна чи міська санітарно-епідемічна станція);
- органом архітектури та містобудування (ним є відділ містобудування та архітектури районної чи міської державної адміністрації).

Я. Остапик,
юрист БФ «Екоправо-Львів»

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

**від 1 жовтня 1999 р. № 1825
Київ**

**ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ ПРОГРАМИ ПОЕТАПНОГО ПРИПИНЕННЯ
ВИКОРИСТАННЯ ЕТИЛЬОВАНОГО БЕНЗИНУ В УКРАЇНІ**

З метою припинення використання етильованого бензину в Україні Кабінет Міністрів України **ПОСТАНОВЛЯЄ:**

1. Затвердити Програму поетапного припинення використання етильованого бензину в Україні, що додається (далі — Програма).
2. Міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям:
 - забезпечити здійснення передбачених Програмою першочергових заходів, внести до Кабінету Міністрів України проекти законів України та

інших нормативно-правових актів у визначені нею терміни;

- щороку до 1 березня інформувати Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки про стан виконання завдань, передбачених Програмою.
3. Взяти до відома, що акціонерні товариства «Одеський нафтопереробний завод», «Укртатнафта», «Нафтопереробний комплекс «Галичина», «Лисичанська нафтооргсинтез», «Херсоннафтопереробка», «Нафтохімік Прикарпаття» вживатимуть заходів до припинення виробництва етильованого бензину у визначені Програмою терміни.

*Прем'єр-міністр України
В. ПУСТОВОЙТЕНКО
Інд. 33*

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету Міністрів України
від 1 жовтня 1999 р. N 1825

**ПРОГРАМА ПОЕТАПНОГО ПРИПИНЕННЯ
ВИКОРИСТАННЯ ЕТИЛЬОВАНОГО БЕНЗИНУ В УКРАЇНІ**

Загальні положення

Ця Програма підготовлена з метою виконання Загальноєвропейської стратегії поступового припинення використання етильованого бензину та Протоколу про важкі метали до Конвенції 1979 року про транскордонне забруднення повітря на великі відстані, прийнятих у червні 1998 року у м. Орхус (Данія)

на Четвертій Конференції міністрів «Навколишнє середовище для Європи».

Поетапне припинення використання етильованого бензину є важливим заходом поліпшення стану навколишнього природного середовища і здоров'я населення України та Європи.

У 1998 році в Україні використано 5074 тис. тонн бензину, з них 4891,1 тис.

тонн (96 відсотків) неетильованого, 182,9 тис. тонн (4 відсотки) етильованого.

Вітчизняна нафтопереробна промисловість виробляє 90 відсотків низькооктанового бензину і 10 відсотків — високооктанового. У той же час попит на високооктановий бензин складає 35 відсотків, але українські нафтопереробні заводи, які використовують застарілі технології, не задовольняють попит на нього.

Майже половина необхідного бензину імпортується переважно з Росії та країн Балтії. У 1998 році в Україну було завезено 2030 тис. тонн бензину, з них 1 відсоток етильованого.

Існуюча система ціноутворення та оподаткування не стимулює випуск та використання неетильованого бензину в Україні. Оптово-промислова ціна на вітчизняний бензин вища за імпортний у середньому на 2 відсотки, що ставить вітчизняного виробника у невигідні умови і сприяє надходженню імпортного бензину.

Недостатній контроль за системою реалізації палива, відсутність прямих взаємозв'язків між його виробниками та реалізаторами призводить до того, що свинець може добавлятися в бензин на одному з етапів його розподілу. Затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 1997 р. № 1442 Правила роздрібної торгівлі нафтопродуктами не передбачають роздільну систему зберігання і реалізації на автозаправних станціях етильованого та неетильованого бензинів.

Для зменшення забруднення навколишнього природного середовища та поліпшення екологічної ситуації в країні Кабінет Міністрів України прийняв постанову від 17 вересня 1996 р. № 1139

Осінь-зима 1999

«Про деякі питання ввезення імпортних автомобілів», якою передбачено, що з 1 січня 2003 р. забороняється експлуатація легкових автомобілів, не обладнаних пристроєм для нейтралізації ядучих фракцій вихлопних газів (каталізатором), але їх експлуатація можлива тільки за умови відсутності тетраетилсвинцю у бензині.

Метою розроблення цієї Програми є:

- припинення до 1 січня 2005 р. реалізації етильованого бензину;
- забезпечення не пізніше 1 січня 2002 р. частки неетильованого бензину, що реалізується, на рівні 80 відсотків;
- установлення не пізніше 1 січня 2001 р. максимального вмісту свинцю в етильованому бензині не більше 0,15 г/л, а в неетильованому бензині — не більше 0,013 г/л.

Першочергові заходи реалізації Програми

Виконанню Програми сприятиме реалізація таких першочергових заходів:

- здійснення реконструкції установок каталітичного риформінгу та введення потужностей з випуску високооктанового неетильованого бензину на нафтопереробних заводах згідно з додатком 1;
- прийняття відповідних нормативно-правових актів щодо забезпечення припинення використання етильованого бензину в Україні згідно з додатком 2.

Механізм реалізації Програми

1

З метою нормативно-правового забезпечення реалізації Програми необхідно:

- переглянути діючі нормативно-правові акти щодо переведення автотранспорту України на використання неетильованого бензину;
- внести зміни до:
 - Закону України «Про ставки акцизного збору і ввізного мита на деякі товари (продукцію)» у частині встановлення ставок акцизного збору на бензин, що містить тетраетилсвинець, які збільшуються у 2 рази для низькооктанового бензину і у 1,5 раза для високооктанового бензину, а ставки специфічного ввізного мита — у 1,5 раза для всіх марок бензинів порівняно з неетильованим бензином;
 - Кодексу України про адміністративні правопорушення у частині встановлення адміністративної відповідальності за порушення правил торгівлі нафтопродуктами;
 - постанови Кабінету Міністрів України від 20 грудня 1997 р. №1442 «Про затвердження Правил роздрібної торгівлі нафтопродуктами» у частині впровадження системи роздільного приймання, транспортування, зберігання, відпуску та обліку етильованого та неетильованого бензинів;
- розробити та запровадити в установленому порядку державний стандарт на бензин з визначенням граничних норм вмісту свинцю, бензолу та ароматичних вуглеводнів, які б відповідали вимогам директив Європейського Союзу;
- підготувати проект постанови Кабінету Міністрів України щодо запровадження систематичного контролю за якістю нафтопродуктів, що реалізуються в оптовій та роздрібній торгівлі;
- підготувати та подати на розгляд Верховної Ради України проект закону

України про заборону ввезення і реалізації на території України етильованого бензину та свинцевих добавок.

2.

Фінансування комплексу першочергових заходів Програми здійснюється за рахунок коштів Державного фонду охорони навколишнього природного середовища, а також інших джерел, у тому числі вітчизняних та іноземних інвесторів.

Передбачається переглянути нормативи збору за забруднення атмосферного повітря у разі використання етильованого бензину та внести відповідні зміни до постанов Кабінету Міністрів України від 7 травня 1998 р. № 634 «Про затвердження Положення про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища» та від 1 березня 1999 р. № 303 «Про затвердження Порядку встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища і стягнення цього збору». Пропонується встановити нормативи збору за забруднення атмосферного повітря у разі використання етильованого бензину в перший рік після прийняття нормативно-правових актів — 2 відсотки, у другий і третій роки — 3 відсотки, у четвертий і п'ятий роки — 4 відсотки від оптово-промислової та митної ціни на бензин.

Акумуляування коштів від збору за забруднення атмосферного повітря у разі використання етильованого бензину буде здійснюватися в Державному фонді охорони навколишнього природного середовища. Кошти від зборів спрямовуватимуться виключно на фінансування заходів, пов'язаних з переходом на виробництво неетильованого бензину та скороченням викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря.

3.

Загальне керівництво реалізацією Програми здійснюватиметься Мінекобезпеки разом із заінтересованими центральними та місцевими органами виконавчої влади. Центральні та місцеві органи виконавчої влади відповідальні за виконання першочергових заходів, передбачених у додатках 1 та 2 до цієї Програми. Мінекобезпеки здійснює постійний контроль за ходом реалізації Програми і, за необхідності, вносить до Кабінету Міністрів України пропозиції щодо її вдосконалення.

Етапи реалізації Програми

Виконання Програми намічено завершити до 2005 року.

На першому етапі (до 1 січня 2001 р.) заплановано створити необхідну нормативно-правову базу поступового припинення використання етильованого бензину, а саме:

- розробити та впровадити державний стандарт на бензин;
- внести зміни і доповнення до діючих законів та інших нормативно-правових актів;
- вирішити питання про джерела фінансування заходів, передбачених Програмою;
- припинити виробництво та імпорт етильованого бензину з вмістом свинцю понад 0,15 г/л.

На другому етапі (до 1 січня 2002 р.) передбачається:

- впровадити системи роздільного приймання, зберігання та відпуску етильованого та неетильованого бензинів;
- забезпечити частку неетильованого бензину, що реалізується на рівні не менш як 80 відсотків;
- організувати контроль якості бензину під час його зберігання та реалізації

через мережу автозаправних станцій.

На третьому етапі (до 1 січня 2005 р.) планується:

- реконструювати підприємства нафтопереробної промисловості, що дозволить припинити випуск етильованого бензину;
- заборонити імпорт та використання в Україні етильованого бензину і свинцевих добавок до нього.

Соціальні, економічні та екологічні наслідки реалізації Програми

Очікується, що реалізація заходів Програми сприятиме:

- зменшенню викидів свинцю від пересувних джерел у повітря міст і населених пунктів;
- розв'язанню проблеми зменшення викидів токсичних речовин, для чого необхідно обладнати автомобілі пристроями для нейтралізації ядучих фракцій відпрацьованих газів;
- поліпшенню стану навколишнього природного середовища та здоров'я населення України;
- підвищенню якості бензину;
- впровадженню нових економічних механізмів та концептуальних підходів до охорони навколишнього природного середовища;
- систематизації законодавства України у галузі охорони атмосферного повітря і гармонізації його із законодавством Європейського Союзу;
- розширенню міжнародного співробітництва і об'єднанню зусиль у справі охорони атмосферного повітря, виконанню зобов'язань України, що випливають з Протоколу про важкі метали до Конвенції 1979 року про трансграничне забруднення повітря на великій відстані.

ПЕРШОЧЕРГОВІ ЗАХОДИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИРОБНИЦТВОМ БЕНЗИНУ

Додаток 1

Найменування заходу та місце реалізації	Відповідальні виконавці	Код функцій-класифікації	Орієнтов. вартість, тис. грн	У тому числі за рахунок			Термін виконання
				Державного фонду охорони навколишнього середовища	власних коштів	вітчизн. та іноземних інвестицій	
Заміна каталізаторів на установках каталітичного риформінгу на більш ефективні (Р-56) АТ "Укртатнафта"	Міненерго АТ "Укртатнафта"	240600	10000	6000	4000		1999 – 2002 роки
Введення в експлуатацію установки з виробництва метилтретбутиловий ефір АТ "Лисичанськнафтооргсинтез"	Міненерго АТ "Лисичанськнафто-оргсинтез"	240600	3000	3000			1999 – 2002 роки
Реконструкція установки каталітичного риформінгу із збільшенням його потужності на 150 тис. тонн і заміна каталізатора на більш ефективний (Р-56) АТ "Херсоннафтопереробка"	Міненерго АТ "Херсоннафтопереробка"	240600	46000	12000	34000		2002 рік
Добудовання установки каталітичного риформінгу блоком ізомеризації бензину АТ "Одеський НПЗ"	Міненерго АТ "Одеський НПЗ"	240600	50000	12000	38000		2002 рік
Завершення будівництва комплексу з випуску високооктанового неетильованого бензину в складі установок АВТ, каталітичного риформінгу та ізомеризації бензину АТ "НПК "Галичина"	Міненерго АТ "НПК "Галичина"	240600	288000	16000	47000	225000	2003 рік
Заміна каталізатора на установці каталітичного риформінгу на більш ефективний (Р-56) АТ "Нафтохімік Прикарпаття"	Міненерго АТ "Нафтохімік Прикарпаття"	240600	3000	3000			1999 – 2000 роки
Усього			400105	52070	123035	225000	

Заходи	Відповідальні виконавці	Код функцій-класифікації	Орієнтов. вартість, тис. грн	у тому числі за рахунок			Термін виконання
				Державного фонду охорони навколишнього природного середовища	власних коштів	вітчизн. та іноземних інвестицій	
1	2	3	4	5	6	7	8
Розробка і впровадження державного стандарту України на автомобільні бензини	Мінерго Комітет з питань стандартизації, метрології та сертифікації Мінтранс Мінекобезпеки	240600	70	35	35	-	1999 – 2000 роки
Підготовка проекту Закону України про заборону ввезення і реалізації на території України етильованого бензину та свинцевих добавок	Мінекобезпеки МЗЕЗторг Держмитслужба Мінерго	-	-	-	-	-	1999 – 2000 роки
Підготовка проекту постанови Кабінету Міністрів України про запровадження систематичного контролю за якістю нафтопродуктів, що реалізуються в оптовій та роздрібній торгівлі	Комітет з питань стандартизації, метрології та сертифікації Державна податкова адміністрація Мінерго	-	-	-	-	-	1999 рік
Підготовка проекту постанови Кабінету Міністрів України про внесення змін і доповнень до постанови Кабінету Міністрів України від 20 грудня 1997 р. N 1442 "Про затвердження Правил роздрібної торгівлі нафтопродуктами"	Мінекобезпеки МЗЕЗторг Мінекономіки Мінерго	-	-	-	-	-	1999 – 2000 роки
Підготовка проекту Закону України про внесення змін і доповнень до Кодексу України про адміністративні правопорушення	Мінекобезпеки Мін'юст	-	-	-	-	-	1999 – 2000 роки

Додаток 2 (Продовж.) ПЕРШОЧЕРГОВІ ЗАХОДИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ

Заходи	Відповідальні виконавці	Код функціон. класифікації	Орієнтов. вартість, тис. грн	у тому числі за рахунок			Термін виконання
				Державного фонду охорони навколишнього природного середовища	власних коштів	вітчизн. та іноземних інвестицій	
1	2	3	4	5	6	7	8
Розробка і затвердження у встановленому порядку ДСТУ "Нафта і нафтопродукти. Маркування, упаковка, транспортування і зберігання"	Міненерго Комітет з питань стандартизації, метрології та сертифікації Мінекобезпеки	240600	10	10	-	-	1999 – 2000 роки
Вирішення питання утилізації забрудненого свинцем бензину після очищення бензорозподільної системи від свинцю при переході на реалізацію неетильованого бензину	Мінекобезпеки	-	-	-	-	-	1999 – 2000 роки
Підготовка проекту Закону України про внесення змін і доповнень до Закону України "Про ставки акцизного збору і ввізного мита на деякі товари (продукцію)"	Мінекобезпеки Мінекономіки Мінфін Державна податкова адміністрація Міненерго	-	-	-	-	-	1999 рік
Підготовка проекту постанови Кабінету Міністрів України про внесення змін і доповнень до постанови Кабінету Міністрів України від 1 березня 1999 р. № 303 "Про затвердження Порядку встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища і стягнення цього збору" у частині платежів за викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря пересувними джерелами	Мінекобезпеки Мінекономіки Мінфін	240600	10	10	-	-	1999 рік

Додаток 2 (Закінчення) ПЕРШОЧЕРГОВІ ЗАХОДИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ

Заходи	Відповідальні виконавці	Код функціон. класифікації	Орієнтов. вартість, тис. грн	у тому числі за рахунок			Термін виконання
				Державного фонду охорони навколишнього природного середовища	власних коштів	вітчизн. та іноземних інвестицій	
1	2	3	4	5	6	7	8
Підготовка проекту постанови Кабінету Міністрів України про внесення змін і доповнень до постанови Кабінету Міністрів України від 7 травня 1998 р. № 634 "Про затвердження Положення про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища"	Мінекобезпеки Мінекономіки Мінфін	-	-	-	-	-	1999 рік
Підготовка проекту рішення Кабінету Міністрів України про порядок перерахування та розподілу коштів, що надходять до фондів охорони навколишнього природного середовища від збору за заоруднення атмосферного повітря у разі використання етильованого бензину	Мінекобезпеки Мінфін Мінекономіки	-	-	-	-	-	1999 рік
Видання буклетів, плакатів тощо. Створення теле-, кіно- і радіопрограм	Мінекобезпеки Держкомнауки Міносвіти Комітет з питань стандартизації, метрології та сертифікації	240600	15	15	-	-	1999 – 2004 роки
Усього			105	70	35	-	

Після ратифікації Орхуської Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, перед Україною постала необхідність гармонізувати національне законодавство із положеннями Конвенції. Так, необхідність розробки нормативних документів, які б визначали порядок участі громадськості у прийнятті екологічно значимих рішень, обговорюється вже тривалий час. В результаті склалися різні позиції щодо форми і змісту цих документів: перші висловлюються на користь прийняття окремого закону, інші пропонують обмежитись положенням (порядком), затвердженим на рівні Кабінету Міністрів України, треті вважають за доцільне впровадити відповідні положення на рівні місцевої влади¹.

Крім того, дискусійним є питання, чи створювати загальний документ, який би встановлював процедуру прийняття всіх екологічно значимих рішень, чи розробити окремі документи по окремих видах рішень (або процедурах) — наприклад, по процедурі проведення громадських слухань).

Оскільки участь у розробці нормативно-правових актів є одним з основних напрямів діяльності «Екоправо- Львів», представляємо вашій увазі дві концепції.

Перша з них запропонована Дмитром Скрильніковим до обговорення у січні 1999 року на семінарі організацій ЕКОПРАВО (Львів, Київ, Харків) за участю Американської Асоціації Юристів (ABA/CEELI) та представників Комітету з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. Концепція не визначає постатейної структури, але окреслює базові положення, які, на думку автора, повинні бути враховані при розробці відповідного нормативного акту. Вид нормативного акту (закон, положення, порядок, інші) також пропонується до обговорення.

Інша концепція розроблена Іриною Тустановською під час стажування у США² (із повним текстом цього проекту можна ознайомитися в «Екоправо- Львів»; до тексту додаються відсилання до законодавства та практики у сфері участі громадськості у прийнятті екологічно значимих рішень зарубіжних країн).

Очевидно, що розробка та прийняття законодавчого акту такого змісту передбачає пряму участь громадськості в його обговоренні. Отож, запрошуємо до дискусії і будемо вдячні за ваші коментарі та пропозиції.

¹ Так наші колеги з ЕкоПраво-Київ підготували проект впровадження процедур участі громадськості на місцевому рівні

² Стажування організоване Інститутом Конституційної та Законодавчої Політики (COLPI, Будапешт) та Ініціативою Права Громадських Інтересів Колумбійського університету (PILI, Нью-Йорк).

Автор висловлює подяку професорам права Колумбійського університету Франку Градубі, Бреду Каркаїнену, Едвіну Рекошу та начальнику екологічного бюро прокуратури штату Нью-Йорк Пітеру Ленеру за висловлені ними доречні зауваження та пропозиції.

Д.Скрильніков,

Виконавчий директор «Екоправо-Львів»,
адвокат

Концепція

ПРО УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРИЙНЯТТІ ЕКОЛОГІЧНО-ЗНАЧИМИХ РІШЕНЬ

1. Мета

2. Предмет

Види рішень:

- за об'єктом
(ОВНС, надання дозволів, виділення земельної ділянки,
територіальне планування і т.д.).
- за суб'єктом
- на кого поширюється
- за впливом на навколишнє середовище
(не впливають, впливають, мають суттєвий вплив)

3. Порядок прийняття

- Права і обов'язки суб'єктів
- Інформування
 - інформування про саме рішення
 - про процедуру прийняття рішення
 - стадії інформування, спосіб, строки
- Участь громадськості у прийнятті рішень
 - участь у процедурі
 - участь у коментуванні та зміні рішення
 - прийняття до уваги зауважень та коментарів
 - участь у прийнятті та затвердженні рішення

4. Виконання рішень

- Інформування про виконання

5. Оскарження

- процедури
- безпосередньо самого рішення
- невиконання рішення

6. Відповідальність

- за порушення процедури
- за суть рішення
- за невиконання рішення

Осінь-зима 1999

I. Тустановська,

к.ю.н., віце-президент БФ «Екоправо-Львів»,
доцент юридичного факультету
Львівського Національного університету ім. Ів.Франка

«Екологічні питання вирішуються найбільш ефективно
за участю всіх зацікавлених громадян»

(Принцип 10 Декларації Ріо)

Проект

Закон України

ПРО УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРИЙНЯТТІ ЕКОЛОГІЧНО-ЗНАЧИМИХ РІШЕНЬ

Розділ I.

Загальні положення

Стаття 1. Визначення термінів

Стаття 2. Законодавство про участь громадськості у прийнятті екологічно-значимих рішень

Стаття 3. Завдання законодавства про участь громадськості у прийнятті екологічно-значимих рішень

Стаття 4. Сфера дії Закону

Стаття 5. Основні принципи участі громадськості у прийнятті екологічно-значимих рішень

Стаття 6. Об'єкти відносин у сфері забезпечення участі громадськості

Стаття 7. Право на участь у прийнятті екологічно-значимих рішень

Стаття 8. Гарантії участі громадськості у прийнятті екологічно-значимих рішень

Стаття 9. Освіта у сфері забезпечення участі громадськості у прийнятті екологічно-значимих рішень

Стаття 10. Фінансування участі громадськості у прийнятті екологічно-значимих рішень

Розділ II.

Процедура участі громадськості у прийнятті екологічно-значимих рішень

Стаття 11. Обов'язок забезпечення участі громадськості у прийнятті екологічно-значимих рішень

Стаття 12. Вимоги до повідомлень громадськості про проект екологічно-значимого рішення

Стаття 13. Методи повідомлень громадськості про проект екологічно-значимого рішення

Стаття 14,15. Доступ до інформації, що стосується проекту екологічно-значимого рішення

Стаття 16. Обговорення проекту екологічно-значимого рішення

Стаття 17. Громадські слухання з проекту екологічно-значимого рішення

Стаття 18. Порядок розгляду пропозицій громадян щодо проекту екологічно-значимого рішення

Розділ III.

Участь громадськості в розробці державної політики, державних програм та проектів нормативно-правових актів у сфері охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки людини

Стаття 19. Відкритість сесій Рад народних депутатів та їх виконавчих та розпорядчих органів.

Стаття 20. Повідомлення громадськості про концепції державної політики, проекти державних програм та проекти нормативно-правових актів у сфері охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки людини

Стаття 21. Обговорення громадськістю концепції державної політики, проектів держав-

них програм та проектів нормативно-правових актів у сфері охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки

Стаття 22. Громадські слухання щодо концепцій державної політики, проектів державних програм та проектів нормативно-правових актів у сфері охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки людини

Стаття 23. Консультації із громадськістю щодо концепцій державної політики, проектів державних програм та проектів нормативно-правових актів у сфері охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки людини

Стаття 24. Порядок розгляду пропозицій громадян щодо концепцій державної політики, проектів державних програм та проектів нормативно-правових актів у сфері охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки людини

Розділ IV.

Участь громадськості у проведенні державної екологічної експертизи

Стаття 25. Повідомлення громадськості про наміри здійснення діяльності, що може негативно вплинути на довкілля та оцінку впливу запроєктованої діяльності на довкілля.

Стаття 26. Повідомлення громадськості про проект рішення державної екологічної експертизи.

Стаття 27. Обговорення громадськістю заяви про наміри на здійснення діяльності, що може негативно вплинути на довкілля, оцінки впливу запроєктованої діяльності на довкілля та проекту рішення державної екологічної експертизи.

Стаття 28. Громадські слухання у процесі здійснення державної екологічної експертизи

Стаття 29. Консультації із громадськістю у процесі здійснення державної екологічної експертизи

Стаття 30. Порядок розгляду пропозицій громадян, висунутих у процесі здійснення державної екологічної експертизи

Стаття 31. Фінансування участі громадськості у процесі здійснення державної екологічної експертизи

Розділ V.

Участь громадськості у процесі надання дозволів та ліцензій у сфері охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки людини

Стаття 32. Повідомлення громадськості про проект дозволу чи ліцензії

Стаття 33. Обговорення громадськістю проекту дозволу чи ліцензії.

Стаття 34. Громадські слухання з питання надання дозволу чи ліцензії

Стаття 35. Порядок розгляду пропозицій громадськості щодо проектів дозволів чи ліцензій

Розділ VI.

Участь громадськості в управлінні державними фондами охорони навколишнього природного середовища

Стаття 36. Повідомлення громадськості про використання коштів державних фондів охорони навколишнього природного середовища

Стаття 37. Обговорення громадськістю питань використання коштів державних фондів охорони навколишнього природного середовища

Розділ VII.

Відповідальність за порушення законодавства про участь громадськості у прийнятті екологічно-значимих рішень

Стаття 38. Правопорушення у сфері участі громадськості у прийнятті екологічно-значимих рішень

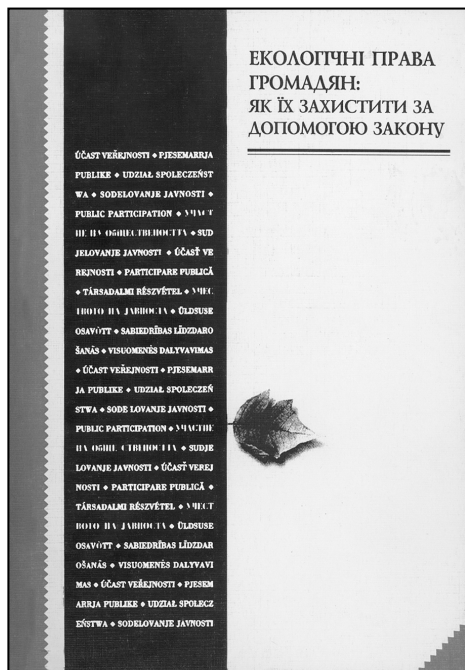
Розділ VIII.

Міжнародні відносини

Стаття 39. Участь України у міжнародному співробітництві у сфері участі громадськості у прийнятті екологічно-значимих рішень

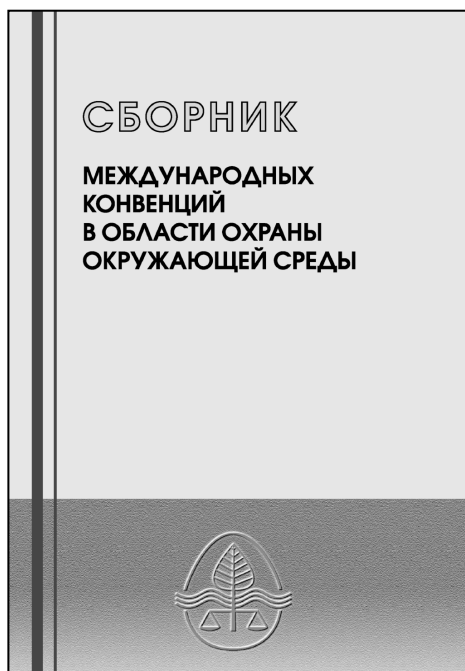
Екологічні права громадян: як їх захистити за допомогою закону — Київ, ІА «Ехо-Восток», 1997р., 160 стор., укр. мовою.

Практичний посібник для громадян і громадських організацій, виданий за підтримки Центрально- та Східно-Європейської Правової Ініціативи Американської Асоціації Юристів, який в доступній формі знайомить із правовими інструментами захисту екологічних прав громадян України та роз'яснює засоби їх використання. Посібник складають дві частини, перша присвячена ролі громадськості в охороні навколишнього природного середовища, засобам і способам використання громадськістю правових інструментів для вирішення екологічних проблем, а друга — практичним порадам та роз'ясненням правових інструментів захисту екологічних прав, які містить українське законодавство.

Посібник ґрунтується на статтях провідних українських та іноземних професорів та юристів-практиків в галузі екологічного права, коментованих витягах з українського законодавства, прикладах із діяльності громадських організацій. Посібник доповнюють список екологічного законодавства, список державних органів у галузі охорони навколишнього природного середовища та зразки необхідних документів.

Збірник міжнародних конвенцій в галузі навколишнього природного середовища — Львів, 1999р., 302 стор., укр. та рос. мовами.

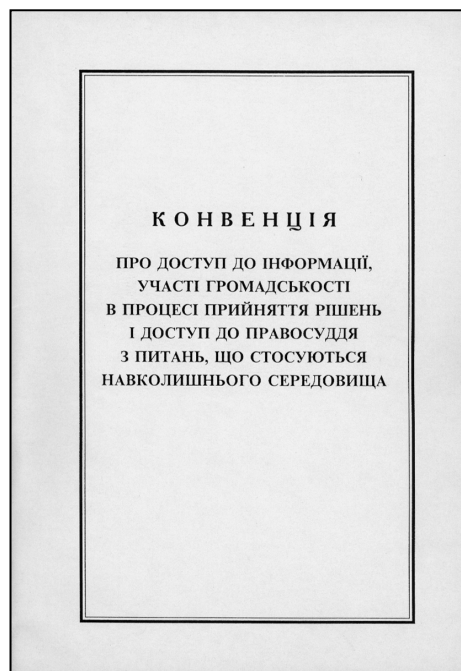

Збірник виданий за фінансової підтримки програми американської неурядової організації ISAR «Єдинення» спеціально до П'ятої Міжнародної Конференції екологічних юристів країн СНГ, Східної Європи та США. Він містить 31 міжнародний нормативний-правовий акт з питань охорони довкілля українською та російською мовами: Декларацію Ріо-де-Жанейро з питань довкілля та розвитку та 7 конвенцій з загальних питань, 3 конвенції з охорони атмосфери, озонного шару та зміни клімату, 6 конвенцій з охорони вод, 7 конвенцій з охорони біорізноманіття та 7 конвенцій з ядерної та радіаційної безпеки.

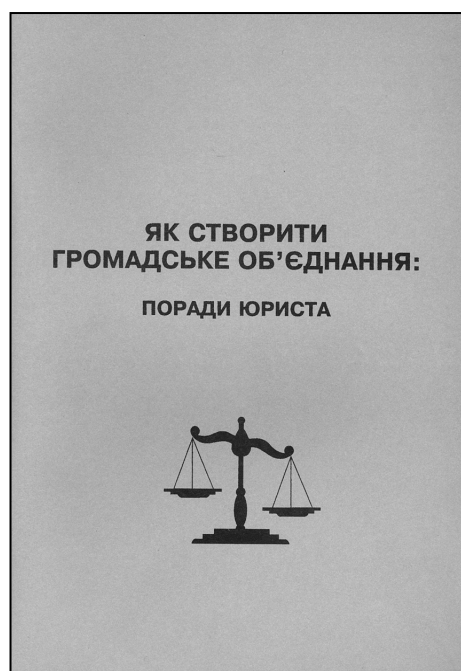
Конвенція про доступ до інформації, участі громадськості в процесі прийняття рішень і доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища — Львів, 1999р., 20 стор, укр. мовою.

Текст конвенції виданий українською мовою в зручному для користування форматі.

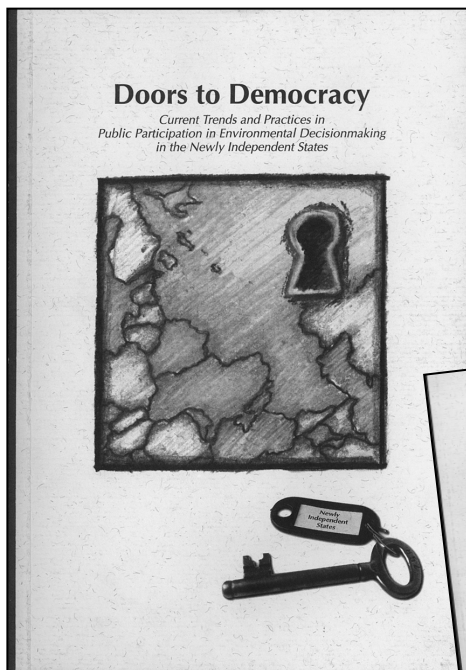

Як створити громадське об'єднання: поради юриста — Київ, ІА «Ехо-Восток», 1995р., 20 стор., укр. мовою.

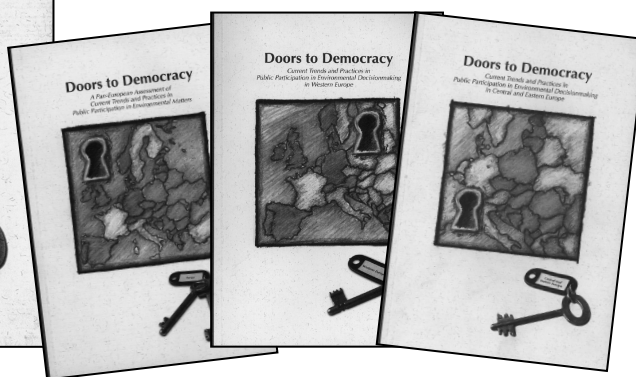
Довідник-порадник по створенню громадського об'єднання, укладений доктором юридичних наук, професором, академіком УЕАН Світланою Кравченко, Анатолієм Походзяєвим та Іриною Тустановською та виданий при технічній підтримці американської неурядової організації ISAR та фінансовій допомозі Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Довідник подає інформацію про поняття громадського об'єднання та його права, вимоги до статуту організації, процедуру легалізації та відкриття рахунку, а також про інші необхідні процедури. Довідник також містить бланки необхідних документів (приблизний статут, заява, протокол установчих зборів, відомості про засновників, відомості про склад керівництва), які розміщені у середині брошури і можуть бути використані як зразки при складанні документів для реєстрації.

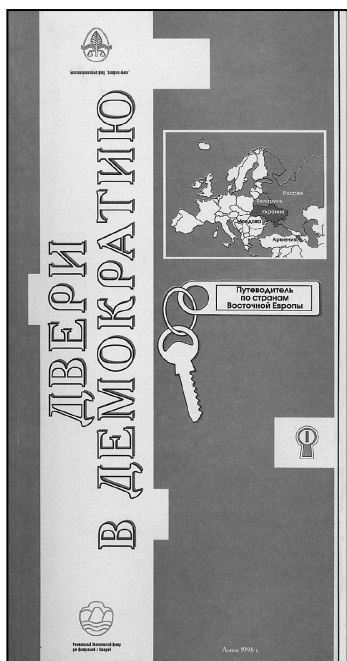
DOORS TO DEMOCRACY — Будапешт, 1998р., 4 книги англ. мовою

Серія книг, які містять огляд тенденцій законодавства і практики участі громадськості в прийнятті рішень в галузі навколишнього середовища. Ця серія, що складається із 4-х книг (Центральна та Східна Європа, Нові Незалежні Держави, Західна Європа, Пан-Європейська оцінка) підготовлена Регіональним екологічним Центром, Європейським Екологічним бюро та Екоправо-Львів і охоплює 15 країн Центральної та Східної Європи, 18 країн Західної Європи та 5 країн ННД.

ДВЕРІ В ДЕМОКРАТІЮ — Львів, 1998р., 160 стор., рос. мовою

Переклад російською мовою книги, яка містить дослідження тенденцій участі громадськості в прийнятті рішень в галузі навколишнього середовища в 5 країнах ННД (Вірменії, Білорусії, Молдові, Росії, Україні) і є результатом проекту «Дорога в Орхус», координатором якого був Фонд Екоправо-Львів на чолі з професором Світланою Кравченко. Вона підготувала передмову і регіональний огляд, базуючись на національних доповідях, які склали Аїда Іскоян; Олег Черп і Олена Красней; Ілля Тромбицький, Валерій Лебєдев і Юлія Тромбицька; Ірина Тустановська і Дмитро Скрильніков.

АНКЕТА ЧИТАЧА

Шановні читачі Вісника Екологічної Адвокатури, для того, щоби ми могли врахувати Ваші інтереси при виданні наступних номерів пропонуємо заповнити та надіслати нам цю Анкету. Заздалегідь вдячні за Ваші зауваження та побажання.

1. Прізвище, ім'я, по батькові _____
2. Назва організації (установи) _____
3. Адреса, телефон, факс, ел. пошта: _____
4. Чи отримували Ви попередні номери нашого Вісника? _____
5. Чи хотіли би Ви отримувати Вісник надалі? _____
6. Чи подобається Вам новий формат видання? _____
7. Які з розділів були для Вас найбільш цікавими? _____
8. Які з розділів були для Вас найбільш корисними? _____
9. Які розділи Вам не сподобались? _____
10. Яку ще інформацію на Вашу думку було б доцільно включити у Вісник? _____
11. Чи цікавить Вас інформація про законодавство та практику інших країн? _____
12. Чи були б Ви або Ваша організація зацікавлені в розміщенні прикладів з Вашої еколого-правової практики? _____
13. Які теми Ви би запропонували для дискусії на сторінках Вісника? _____
14. Чи приймали би Ви участь у обговоренні проектів нормативних актів розміщених на сторінках наших видань? _____
15. Чи знаєте Ви інші організації та громадян, які були б зацікавлені в отриманні Вісника? _____
16. Інші побажання та зауваження _____

Якщо Ви маєте інформацію про факти порушення екологічного законодавства та екологічних прав громадян, а також будь-які еколого-правові питання, для вирішення яких необхідна наша допомога, просимо повідомляти, а ми докладемо всіх зусиль щоби допомогти.

Благотворний фонд ЕКОПРАВО - ЛЬВІВ
Центр громадської екологічної адвокатури